

ҚР Еңбек және халықты
әлеуметтік қорғау министрлігі
жанындағы кәсіптік біліктілік
жөніндегі салалық кеңестің
2025 жылғы 12 қарашадағы
шешімімен бекітілген

Салалық біліктілік шеңбері

**Психология, психотерапия және коучинг саласындағы қызмет
(медициналық қызметтер көрсетусіз)**

Мазмұны

1. Салалық біліктілік шеңберінің паспорты	3
2. Жалпы ережелер	5
3. Саланың қазіргі жай-күйі	6
3.1 СБШ қамтитын негізгі процестер	6
3.2 Кадрлар даярлау	6
3.3 Психологиялық кадрларға сұраныс пен ұсыныс	11
3.4. Негізгі әдістемелер мен терапиялық модальділіктер	18
3.5 Психология саласындағы негізгі бірлестіктер, қауымдастықтар және институттар	23
3.6 Коучинг қызметі	28
4. Саланы талдау	29
5. ЭҚЖЖ бойынша кәсіби қызметтің әрбір түріндегі кәсіпорындардағы ҰКЖ-ға сәйкес сабақтар мен кәсіптердің негізгі топтарының сипаттамасы және оларға сәйкес білім алуға байланысты біліктіліктер	36
6. Кәсіби стандарттар тізбесі	37
7. Қорытындылар мен ұсыныстар	45
Қосымшалар	46
1-қосымша. СБШ біліктілік деңгейлерінің сипаттамасы	
2-қосымша. Кәсіби біліктіліктердің функционалдық картасы	
3-қосымша. 2008 жылғы Халықаралық стандартты кәсіптер жіктеуі (ISCO-08) және ҰКЖ-ны ескере отырып әзірленген кәсіби біліктіліктер картасы	

1 Салалық біліктілік шеңберінің паспорты

«Психология, психотерапия және коучинг саласындағы қызмет (медициналық қызметтер көрсетпей)» салалық біліктілік шеңбері Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрінің 2023 жылғы 14 қыркүйектегі № 384 «Салалық біліктілік шеңберлерін әзірлеу және (немесе) өзектендіру қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы негізінде әзірленді.

Осы Салалық біліктілік шеңбері (бұдан әрі – СБШ) медициналық емес психологиялық көмек және коучинг саласында қызмет жүзеге асыратын мамандардың кәсіби құзыреттеріне қойылатын талаптарды жүйелеу және біріздендіру мақсатында әзірленді.

СБШ сала жұмыскерлерінің біліктілігін бағалауға бірыңғай тәсілді қалыптастыруға, олардың кәсіби даярлығының еңбек нарығының өзекті сұраныстарына сәйкестігін қамтамасыз етуге, сондай-ақ психологиялық консультация беру, психокоррекция, коучинг және медициналық емес психологиялық қолдаудың өзге де түрлері саласындағы көрсетілетін қызметтердің сапасын арттыруға арналған.

- Құжат мыналарды айқындайды:
- біліктілік деңгейлерін;
 - негізгі еңбек функцияларын;
 - мамандардың біліміне, іскерліктері мен дағдыларына қойылатын талаптарды;
 - құзыреттерді бағалау өлшемшарттарын;
 - кәсіби дамудың ықтимал траекторияларын.

СБШ психология және коучинг саласындағы кәсіптік стандарттарды, білім беру бағдарламаларын және біліктіліктерді тәуелсіз бағалау жүйесін әзірлеу үшін негіз болып табылады. Осы шеңберді енгізу еңбек нарығының ашықтығын арттыруға, тұтынушылардың құқықтарын қорғауға және Қазақстан психологтары мен коучтерінің кәсіби қоғамдастығына деген сенімді нығайтуға ықпал етеді.

СБШ психологиялық консультация беру, коучинг, түзету жұмысы, тренингтер өткізу және медициналық емес психологиялық практиканың өзге де түрлері саласында жұмыс істейтін мамандарға қолданылады.

Салалық біліктілік шеңбері экономикалық қызметтің мынадай түрлеріне әзірленді:

- М Кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет;
 - S Қызметтердің өзге де түрлерін ұсыну;
 - Р Білім беру.
- Толық сипаттама 1-кестеде берілген.

1-кесте. Салаға қатысты ҚР ЭҚЖЖ секциялары мен бөлімдері

ЭҚЖЖ секциясы	ЭҚЖЖ бөлімі	ЭҚЖЖ тобы	ЭҚЖЖ сыныбы	Типтік процестер тізбесі

1	7	74	749	7490	74909 – Басқа топтастыруларға енгізілмеген өзге кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет
2	8	85	855	8559	85599 – Басқа топтастыруларға енгізілмеген білім беру саласындағы өзге қызмет
3				8560	85609 – Білім беру саласындағы өзге қосалқы қызмет
4	9	96	960	9609	96090 – Басқа топтастыруларға енгізілмеген өзге жеке қызметтерді ұсыну

Саланың құрылымын айқындау үшін оның шекараларын түсіну маңызды. Экономикалық қызмет түрлерінің жалпы жіктеуішін қарастыра отырып, сарапшылар қауымы СБШ-ны «Психология және психотерапия саласындағы қызмет (медициналық қызметтер көрсетусіз)» 1-кестеде көрсетілген үлгілік процестер тізбесімен шектеу туралы шешім қабылдады.

СБШ мынадай кәсіптік топтар мен кіші топтар негізінде әзірленді:

2634 Психологтар

2634-1 Клиникалық, консультациялық және мектеп психологтары

2634-1-004 Психолог

2634-1-003 Ғылыми қызметкер (психология саласында)

2634-1-006 Балаларға арналған психолог

2634-2 Өнеркәсіптік және ұйымдық психологтар

2634-2-002 Адам ресурстарын басқару саласындағы психолог

2634-2-003 Психологиялық кеңес беру мамандығы бойынша психолог

2634-2-004 Еңбек психологы

2634-2-005 Ұйымдық психолог

2634-2-007 Басқару психологы

2634-9 Басқа топтарға енгізілмеген басқа психологтар

2634-2-010 Жеке практика психологы (модальділігі бойынша)

2634-9-007 Психолог (медициналық емес психотерапия, жалпы бейін)

2634-9-008 Психолог (медициналық емес психотерапия, модальділігі бойынша)

- 2634-9-001 Жас ерекшелік психологы, жас ерекшелік психологиясы саласындағы маман
- 2634-9-002 Психолог (жалпы бейін)
- 2634-9-004 Әлеуметтік психолог
- 2634-9-005 Спорт психологы
- 2635 Әлеуметтік жұмысты ұйымдастыру және жүргізу саласындағы кәсіпқой мамандар
 - 2635-7 Нашакорлармен және маскүнемдермен әлеуметтік жұмыс жөніндегі кәсіпқой мамандар
 - 2635-7-007 Химиялық емес тәуелділік жөніндегі консультант
 - 2379 Білім беру саласындағы кәсіпқой мамандар, басқа топтарға енгізілмеген
 - 2379-9 Білім беру саласындағы басқа кәсіпқой мамандар, басқа топтарға енгізілмеген
 - 2379-9 Коуч (салалар бойынша)
 - 2379-9-001 Бизнес-коуч
 - 2379-9-002 Мансап жөніндегі коуч
 - 2379-9-003 Лайф-коуч
 - 2379-9-004 Командалық коуч
 - 2379-9-005 Көшбасшылық жөніндегі коуч
 - 2379-9-006 Денсаулық және әл-ауқат жөніндегі коуч
 - 2379-9-007 Спорттық даярлықтағы коуч
 - 2379-9-008 Кәсіпкерлерге арналған коуч
 - 2379-9-009 Білім берудегі коуч

2 Жалпы ережелер

СБШ миссиясы: еңбек нарығының сұраныстарын, білім беру бағдарламаларының мазмұнын және кәсіби қоғамдастықтың мүдделерін тиімді байланыстыратын біліктіліктердің ашық, икемді және заманауи жүйесін құру арқылы мамандардың құзыреттеріне қойылатын талаптарды жүйелеу және біріздендіру.

Көзқарас: психология және коучинг саласындағы мамандардың кәсіби өсуінің айқын әрі түсінікті траекторияларын қамтамасыз ететін, сондай-ақ қоғамға сапалы, этикалық, кәсіби медициналық емес психологиялық және коучингтік қызметтерге қолжетімділікке кепілдік беретін жалпыға танылған ұлттық стандартқа айналу.

СБШ-ны әзірлеу негіздері: Салалық біліктілік шеңбері Қазақстан Республикасының кәсіптер ұлттық сыныптауышы мен ұлттық біліктілік шеңбері негізінде әзірленеді және саладағы орындалатын жұмыстардың күрделілігіне, сондай-ақ пайдаланылатын білім, дағдылар мен құзыреттердің сипатына қарай маман біліктілігіне қойылатын талаптарды деңгейлер бойынша жіктейді.

Салалық біліктілік шеңберлерін әзірлеу және (немесе) өзектендіруді

уәкілетті орган айқындаған тәртіппен салалық мемлекеттік органдар жүзеге асырады. Салалық біліктілік шеңберлерін кәсіптік біліктіліктер жөніндегі салалық кеңестер бекітеді.¹

¹ <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2300000014>

3 Саланың қазіргі жай-күйі

3.1 СБШ қамтитын негізгі процестер

2-кестеде Ұлттық біліктілік шеңберінің (бұдан әрі – ҰБШ) деңгейлеріне қатысты Салалық біліктілік шеңберлері қамтитын негізгі процестер көрсетілген.

2-кесте. ҰБШ деңгейлеріне қатысты Салалық біліктілік шеңберлері қамтитын негізгі процестер

ҰБШ деңгейлері	Салалық біліктілік шеңберлері		
8	1-бөлім. Басқару процестері. Супервизия, тренерлік		
6-7	Жалпы басшылық, бастамалау және жоспарлау, сеттингті сақтау, этикалық нормаларды сақтау		
4-7	3-бөлім. Өндірістік процесті дайындау Психологиялық жай-күйді диагностикалау және бағалау	2-бөлім. Негізгі өндірістік процестер Психологиялық кеңес беру және психотерапия (5-тен 6-деңгейге дейін жеке, 6-дан 8-деңгейге дейін топтық) коучинг	4-бөлім. Өндірістен кейінгі процестер Психопрофилактика және психологиялық қолдау
	5-бөлім. Қосалқы процестер: Психологиялық бағдарламалар мен іс-шараларды әзірлеу және іске асыру Психологиялық және психотерапиялық практика құжаттамасы мен есептілігін жүргізу		

Сеттинг (жұмыстың формалды шеңберлері, шекаралары мен қағидалары) психологияда (ағылш. setting — «үй-жай», «ұстаным», «жағдай», модальдылық регламентіне сәйкес) — психотерапиялық сеанс үшін қажетті және оны өткізу процесіне қойылатын шарттар мен шектеулер.

Сеттингтің сыртқы элементтері:

Уақыт: сеанстардың мерзімділігі (жиілігі) және ұзақтығы.

Орын: аумақтық орналасуы, ішкі интерьері және жиһаздың орналасуы, клиент пен психологтың бір-біріне қатысты орналасуы, консультация процесіндегі клиенттің қалпы және т.б.

Төлем: психотерапевт қызметтеріне ақы төлеу мөлшері, тәсілі және мерзімділігі. Саланың барлық мамандары кәсіби модальдылық регламенттері шеңберіндегі супервизия мен тренерлікті қоспағанда, СБШ деңгейі мен қызмет түріне қарамастан, модальдылыққа сәйкес келетін бірдей процестерді орындайды.

3.2 Кадрлар даярлау

Ресми білім:

Қазақстандағы психология бойынша жоғары білім көптеген жоғары оқу орындарында ұсынылған – ресми баспасөздің деректеріне сәйкес, жыл сайын шамамен 50 оқу орны дипломы бар психологтарды даярлап шығарады (оның ішінде Алматы мен Астанадағы классикалық университеттер және өңірлік жоғары оқу орындары бар). Бакалавриат деңгейінде «Педагогика және психология» (мектептерге педагог-психологтарды даярлау) және «Психология» бағдарламалары кең таралған. Бірқатар университеттер тар бейінді мамандандыруларды ұсынады: мысалы, Л.Н. Гумилёв атындағы Еуразия ұлттық университетінде «Дағдарыстық психология» (магистратура), «Клиникалық психология» және «Психология және педагогика» бағыттары бойынша даярлау жүргізіледі. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті жалпы психологиядан бөлек, клиникалық, балалар, спорт психологиясы, денсаулық сақтау психологиясы және ұйымдық психология бойынша магистрлік бағдарламаларды алғашқылардың бірі болып ашты. Қазақстанның ұлттық қыздар педагогикалық университеті С. Д. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университетімен бірлесіп «Клиникалық психология» атты қос дипломды білім беру бағдарламасын ұсынады.²³⁴ **Осылайша, әртүрлі салалардың қажеттіліктеріне жауап ретінде мамандандыру бағыттары әртараптандырылуда.**

Магистратура және докторантура. Тереңдетілген даярлық үшін психология және сабақтас бағыттар бойынша ғылыми-педагогикалық магистратура бағдарламалары (2 жылдық оқу) бар. Мемлекет бұл деңгейлерге жыл сайын гранттар бөледі: мәселен, 2023/24 оқу жылында психология бойынша 1 039 грант берілді (педагогика және психология бойынша – 689, ғылыми психология бойынша – 350). Жетекші жоғары оқу орындарында зерттеу және оқытушылық мансапқа бағдарланған психология бойынша PhD бағдарламалары да іске асырылады. Ондаған ғылым докторлары мен ғылым кандидаттарының болуы (40-тан астам психология ғылымдарының докторы және шамамен 170 ғылым кандидаты) жаңа мамандар даярлау үшін академиялық кадрлық әлеуетті қамтамасыз етеді.⁵⁶

Қайта даярлау және Екінші жоғары білім. Елде дипломы бар адамдардың психологиялық білім алу жүйесі дамыған. Көптеген адам есейген шағында кәсібін психолог мамандығына ауыстыруды шешеді: жоғары білімі болған жағдайда, ұзақтығы шамамен 2 жыл болатын қысқартылған бакалавриат бағдарламасына бірден түсуге болады.⁷

Мысалы, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ психология бойынша үш жылдық

² <https://kazpravda.kz/n/psihologicheskoy-pomoshchi-nuzhny-chetkie-kriterii/#:~:text=Қуантатыны%2C%20қазір%20шамамен%2050%2C%20А0қазақстандық.Бізде%20бар>

³ <https://postupi.kz/news/abiturientu/psikhologicheskie-vuzu-kuda-postupat-v-kazakhstan#:~:text=Л.Н.%20Гумилев%20атындағы%20Еуразия%20ұлттық%20университеті,Бакалавриат>

⁴ <https://postupi.kz/news/abiturientu/psikhologicheskie-vuzu-kuda-postupat-v-kazakhstan#:~:text=Әл-Фараби%20атындағы%20Қазақ%20ұлттық%20университеті,1%20350%20000>

⁵ <https://kazpravda.kz/n/psihologicheskoy-pomoshchi-nuzhny-chetkie-kriterii/#:~:text=ел жыл сайын дипломы бар психологтарды дайындайды.Бізде бар>

⁶ <https://kazpravda.kz/n/psihologicheskoy-pomoshchi-nuzhny-kriterii/#:~:text=ғылыми психологиядағы өз дәстүрлері,зерттеуші және практик психологтар кадрлары>

⁷ <https://tau-edu.kz/en/content/bakalavriat-na-baze-vyssego-obrazovania#:~:text=BACCALAUREATE%20,time%20education>

білім беру бағдарламасын **НБВ** ашқан алғашқы университеттердің бірі болды; «Тұран-Астана» университеті және басқалары талапкерлерді психология бойынша екінші жоғары білім алуға жеке қабылдау емтихандары арқылы қабылдайды. Оқуды аяқтағаннан кейін толыққанды психолог дипломы беріледі. Мұндай бағдарламалар аралас салаларда (педагогика, медицина, әлеуметтік жұмыс) базалық білімі бар, психолог біліктілігін алғысы келетін адамдарға арналған.⁸

ЦППК-ның бейресми білімі:

2023 жылғы шілдеде Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К. Тоқаев «Кәсіби біліктіліктер туралы» ҚР Заңына қол қойды. Заң дипломдарды танудан құзыреттерді тануға көшуді бекітеді және бұдан әрі Ұлттық біліктілік жүйесі (бұдан әрі – ҰБШ) арқылы кәсіптік біліктіліктерді растау тетігін енгізеді. Заңның мәтіні «Әділет» порталында жарияланған: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2300000020> .

Психологтар үшін бейресми білім беру (қосымша бағдарламалар, модульдік ұзақ мерзімді курстар, супервизорлық бағдарламалар, терапиялық мектептер мен бағыттардағы оқыту) қолданбалы кәсіптік құзыреттер мен дағдылардың – консультация беру, терапиялық жұмыс жүргізу, топтармен жұмыс істеу, ғылыми негізделген әдістерді қолданудың негізгі көзі болып табылады.

«Кәсіби біліктіліктер туралы» ҚР Заңы (бұдан әрі – «КБ туралы» Заң) мынадай жолдармен алынған біліктіліктерді растау мүмкіндігін көздейді:

- бейресми оқыту
- өздігінен оқу
- біліктілікті арттыру курстары.

«КБ туралы» Заңға сәйкес, біліктіліктерді тану орталықтары маманның құзыреттерін бағалауға және ҰБШ шеңберлеріне сәйкес біліктіліктерді растау туралы құжат беруге құқылы. Цифрлық платформа career.enbek.kz мыналарды қамтамасыз етеді:

- кәсіптер мен біліктіліктерді тіркеу
- тану орталықтарын тіркеу
- өтінімдер беру
- деректердің және берілетін біліктіліктердің түпнұсқалығын онлайн растау.

Кәсіби біліктіліктерді тану орталықтарының тізілімі: <https://career.enbek.kz/registry/centers>

Бұл жүйе ашықтықты арттырады, жалған құжаттардан қорғайды және жұмыс берушілер мен мамандарға танылған біліктіліктерді бағдар ретінде пайдалануға мүмкіндік береді.

Қазақстанның кәсіби психологтары үшін жаңа тетік мыналарға негіз жасайды:

- ұзақ мерзімді терапиялық бағдарламаларда алынған нақты құзыреттерді ресми растау;

⁸ <https://tau-edu.kz/en/content/bakalavriat-na-baze-vyssego-obrazovania#:~:text=Admission%20of%20documents%3A%20from%20June,1%20to%20August%2025%2C%2022>

- ашық әрі цифрлық бағалау жүйесі арқылы мамандарға деген сенімді нығайту;
- көрсетілетін қызметтердің сапасын арттыру және кәсіби қызметті стандарттау.

Алайда кәсіби психологиялық ортада тарихи тұрғыдан мынадай модель қалыптасқанын атап өту маңызды: оған сәйкес оқыту институттары мен кәсіби қауымдастықтар бір мезгілде әрі әдіснаманы әзірлеуші және ұстанушы, әрі құзыреттерді бағалау органдары болып табылады. Қорытынды сертификаттауды сол кәсіби дәстүр шеңберіндегі тәуелсіз сарапшылар жүзеге асырады, бұл практикалық дағдыларды бағалау сенімділігінің жоғары деңгейін қамтамасыз етеді. Осыған байланысты біліктілікті тану орталықтарында оқыту институттары мен кәсіби қоғамдастықтар берген сертификаттарды тіркеуді автоматтандыру қажет.

Нарықтағы негізгі провайдерлер.

Бүгінгі таңда Қазақстанда психология саласында бейресми оқыту бағдарламаларын ұсынатын бірнеше жетекші ұйым жұмыс істейді:

- Қазақстандық гештальт және психодрама институты МПЖПИ-мен (Мәскеу гештальт және психодрама институты) серіктестікте — ТМД нарығындағы ең көне ұйымдардың бірі, 1999 жылдан бері Қазақстан аумағында гештальт-терапия бағыты бойынша біліктілікті арттыруды жүргізіп келеді. Бүгінгі күні 290 гештальт-терапевт маманы сертификатталған.

- «Алматы Гештальт-орталығы» 2010 жылдан бері практик психологтарға семинарлар, супервизиялар және біліктілікті арттыру бағдарламалары түрінде қолдау көрсетіп келеді. 2020 жылдан бастап психотерапевтерге арналған жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру саласындағы әлемге танымал институттардың бірі — Istituto di Gestalt Italy институтының супервизиялық қолдауымен Н.С.С. EAGT және EAP стандарттарына сәйкес келетін гештальт-терапия бойынша көпсатылы оқыту бағдарламаларын жүргізіп келеді, сондай-ақ әлемнің және Еуропаның басқа институттарымен ынтымақтастық орнатады. Орталық балалар мен жасөспірімдер психологтарын, оның ішінде мектеп психологтарын қолдауға ерекше көңіл бөледі, біліктілікті арттыру және супервизиялар бойынша тұрақты бағдарламалар өткізеді (Алматы үшін офлайн, ал бүкіл Қазақстан үшін онлайн форматта). Топтық психотерапия саласында («Гештальт-тәсілдегі топтарды жүргізу» мамандануы), арт-терапия саласында («Арт-гештальт-терапия» практик психологтарға арналған курс) біліктілікті арттыру бағдарламалары әзірленіп, өткізілді.

- Қазақстан психологтары одағы (ҚПО) өңірлік мамандардың дамуына ықпал ететін екітілді бағдарламаларды («Психологиялық кеңес берудің негіздері», «Практикалық психология негіздері» орыс және қазақ тілдерінде) ұсынады.

- «Отбасы Академия» (Ержан Мурзағалиев) — қолданбалы психология саласында белсенді дамып келе жатқан жеке білім беру жобасы.

- ҚР-дағы МГИ өкілдері (Мәскеу гештальт институты) — бірінші және екінші сатылардың бағдарламаларын Қазақстанның жергілікті тренерлері арқылы іске асырады.

- Санкт-Петербург гештальт институты (СПбГИ) — оқытуды серіктестік құрылымдар арқылы жүзеге асырады.

- ҚР Логотерапия және экзистенциалдық талдауды дамыту орталығы — қазақстандық діл мен мәдени ерекшеліктерді ескере отырып әзірленген, психологиялық кеңес беру саласындағы құрылымдалған оқу бағдарламасын ұсынады. Логотерапия (грек тіліндегі logos — «мағына» сөзінен) Виктор Франкл тарапынан әзірленіп, «мағына арқылы терапия» ретінде белгілі. Оның негізгі қағидалары:

1. Адам өмір мәнін іздеу және оны жүзеге асыруға ұмтылыспен қозғалады.

2. Тіпті ауыр жағдайларда да (азап, ауру, дағдарыс) адам мән-мағына тауып, сол арқылы ішкі дағдарысты еңсере алады.

3. Терапевт клиентке құндылықтарын, мақсаттарын, өз таңдауы үшін жауапкершілігін және жеке мұратын зерделеуге көмектеседі.

Венадағы логотерапия және экзистенциалдық талдау институтымен (Viktor Frankl Institut / LIFE — Вена, Австрия) — EAL (European Association for Logotherapy and Existential Analysis) еуропалық стандарттарына сәйкес сертификатталған ұйыммен серіктестік жоспарлануда.

Сондай-ақ Қазақстандағы халықаралық стандарттарға бағдарланған психологтар мен психотерапевтердің практикалық даярлығының негізін қалыптастыратын қолданбалы психология бойынша оқыту шетелдік институттар аккредиттеген бірқатар халықаралық бағдарламаларды қамтиды.

Олардың ішінде:

- Травмаға бағытталған терапия (Trauma Focused Therapy) — герман институттарының бағдарламалары;

- ДПДГ / EMDR-терапиясы — EMDR Europe сертификатталған тренингтері;

- Когнитивтік-мінез-құлықтық психотерапия (КБТ) — Beck Institute стандарттарына негізделген бағдарламалар;

- Денеге бағдарланған психотерапия — Bodynamic және IBP еуропалық мектептері;

- Транзактілік талдау — EATA сертификаттау бағдарламалары.

- Психоанализ — Мәскеу психоанализ институты және оның қазақстандық әріптестері іске асыратын классикалық және заманауи психоанализ бойынша базалық және кеңейтілген бағдарламалар.

- Юнгтік талдау — шетелдік талдаушылар мен өңірлік қауымдастықтардың қатысуымен Халықаралық аналитикалық психология қауымдастығының (IAAP) стандарттары бойынша оқыту және супервизия.

- және т.б.

Сонымен қатар, нарықта жекелеген тренерлер мен шағын білім беру орталықтары, сондай-ақ курстардың онлайн-агрегаторлары жұмыс істейді.

ҚР-дағы түлектер статистикасы.

Ашық дереккөздер мен институт өкілдерінің мәліметтері бойынша:

-Мәскеу гештальт институты (МГИ): қазіргі уақытта даярлау бағдарламасын (көлемі 1080 сағаттан астам) 974 студент аяқтады.

-ҚР-дағы МИГиП серіктестері болып табылатын КИГИП, (2008–2025):

965 сағаттық бағдарлама — шамамен 140 студент;
1400 сағаттық бағдарлама — шамамен 150 студент;
Барлық түлектер: шамамен 290 адам.

-Алматы Гештальт-терапия академиясы (АГА, «Алматы Гештальт-орталығы») — 23 студент;

- «Орталық Азия өңірінің когнитивтік-мінез-құлықтық терапиясы қауымдастығы» ҚБ — 66 студент;

Осылайша, елдегі тек төрт ірі провайдер қосымша білім беру бағдарламаларынан өтіп, Гештальт-терапияның еуропалық қауымдастығының стандарттарына сәйкес гештальт-әдісті меңгерген 1 355 маманды **даярлады**.

Қалған аталған бағыттар бойынша нақты мәліметтерді алу мүмкін болмады.

5. Проблемалық аймақтар

- Бағдарламалардың бытыраңқылығы — оқыту көлеміне, мазмұнына және сапасына қатысты бірыңғай стандарттардың болмауы.

- Верификацияның жеткіліксіздігі — көптеген сертификаттардың ресми тізілімде растамасы жоқ.

- Құқықтық интеграцияның болмауы — Қазақстандағы жетекші институттар мен олардың филиалдары көбіне «Атамекенде» ресми тіркеуден өтпеген.

- Құқықтық құрылымның реттелмеуі — білім беру орталықтары мен кәсіби қауымдастықтар бірыңғай реттеушілік мәртебесіз жұмыс істейді, бұл біліктіліктерді тануды қиындатады.

6. Даму перспективалары мен мүмкіндіктері

- «Атамекен» тізілімінде бағдарламаларды тіркеу — бейресми бағдарламаларды заңдастыру және оларды ұлттық деңгейде тану жолындағы негізгі кадам.

- Ұлттық біліктілік жүйесіне (ҰБШ / ҰБШ / СБШ) интеграциялау — бағдарламаларды психологтарды ресми сертификаттау және лицензиялау кезінде ескеруге мүмкіндік береді.

- Тәуелсіз сертификаттау орталықтарын құру — аффилирленуді жояды және құзыреттерді бағалаудың бірыңғай стандарттарын қамтамасыз етеді.

- Кәсіби стандарттарды әзірлеу практик-психологтарды даярлауды сапалырақ әрі заманауи талаптарға сәйкес етуге көмектеседі.

Қорытындылар.

Қазақстанда жоғары психологиялық білім алуға көптеген өңірде мүмкіндік бар, бакалавриат және магистратура деңгейлерінде мамандықтардың кең таңдауы ұсынылады. Жыл сайын мындаған студент психологиялық мамандықтарға, оның ішінде мемлекеттік білім беру гранттары есебінен де оқуға түседі. Практикамен айналысатын мамандар үшін дипломнан кейінгі білім беру жүйесі жолға қойылған: 2 жыл ішінде Психология бойынша екінші жоғары білім алуға немесе сертификатталған қайта даярлаудан өтіп, мемлекет мойындаған біліктілікті арттыру курстарына қатысуға болады. Мұндай көпдеңгейлі білім беру салаға жаңа кадрлардың келуін қамтамасыз етеді және жұмыс істеп жүрген психологтардың

білімдерінің өзектілігін сақтайды.⁹¹⁰¹¹

Практикалық психологиядағы бейресми білім беру Қазақстанның кәсіби экожүйесінің ажырамас бөлігіне айналды. Жыл сайын мыңдаған маман қосымша білім алып, университеттегі формалды білім беру шеңберінде игеру мүмкін емес құзыреттерге ие болады. «Кәсіби біліктіліктер туралы» ҚР Заңының ережелерін талдай отырып және оларды практикалық психологтарды кәсіби даярлаудың ерекшеліктерімен салыстыра отырып, психологиялық консультация беру саласындағы мамандардың негізгі құзыреттері негізінен бейресми білім беру саласында қалыптасатынын атап өту маңызды. Ұзақ мерзімді терапиялық бағдарламалар, нақты психологиялық мектептер мен бағыттар бойынша оқыту, супервизиялық практикалар және модульдік курстар консультация беру, топтарды жүргізу, жоғалтумен және басқа да күрделі тақырыптармен жұмыс істеу бойынша қолданбалы дағдыларды игерудің негізгі көздері болып табылады. Дайындықтың бұл нысандары тәжірибелі тренерлер мен супервизорлар тарапынан кешенді, ұзақ мерзімді және үздіксіз бағалауды көздейді, бұл оқыту мен сертификаттау үдерісін ішкі жағынан біртұтас етеді.

Сонымен қатар, кәсіби психологиялық ортада тарихи тұрғыдан оқыту институттары мен кәсіби қауымдастықтар бір мезгілде әдіснаманы жеткізушілер әрі құзыреттерді бағалау органдары болып табылатын модель қалыптасты. Қорытынды сертификаттауды сол кәсіби дәстүр аясындағы тәуелсіз сарапшылар жүзеге асырады, бұл практикалық дағдыларды бағалаудың жоғары анықтығын қамтамасыз етеді.

Осыны ескере отырып, оқыту ұйымы мен біліктілікті тану орталығы арасында аффилирленудің болмауы туралы Заң талабы сапалы даярлықтан айырылу қаупін туындатпай психологиялық кәсіпке толықтай қолданылуы мүмкін емес. Психологтар үшін оқыту, супервизия және бағалау – құзыреттерді объективті әрі мазмұнды тану жүзеге асырылатын бірыңғай кәсіби жүйе. Демек, жеке практикадағы психологтар біліктілікті сыртқы растаудың классикалық моделі тұрғысынан толық реттелетін кәсіп ретінде қарастырыла алмайды және іс жүзінде өзін-өзі реттейтін кәсіби қызметке жатады.

Сапаны реттеу, біліктіліктерді тану және кәсіби даярлықты бақылау тетіктері кәсіби ортада – оқытуды жүзеге асыратын және маманды кәсіби қалыптасудың барлық кезеңдерінде сүйемелдейтін мектептер мен бағыттардың ішінде қалуға тиіс.

Мұндай тәсіл:

- кәсіби психологтар мен психотерапевтер қауымдастықтарының халықаралық тәжірибесін көрсетеді;
- құзыреттілікті формалды емес, нақты бағалауды қамтамасыз етеді;
- сапа мен этика стандарттарын қолдайды;
- кәсіби сабақтастық пен білім беру бағдарламаларының бірегейлігін

⁹ <https://kazpravda.kz/n/psihologicheskoy-pomoshchi-nuzhny-chetkie-kriterii/#:~:text=ел жыл сайын дипломы бар психологтарды дайындайды.Біз де бар>

¹⁰ <https://tau-edu.kz/en/content/bakalavriat-na-baze-vyssego-obrazovania#:~:text=BACCALAUREATE%20,time%20education>

¹¹ <https://eipp.kz/#:~:text=Білім беру лицензиясы>

сақтайды;
- клиенттердің қауіпсіздігіне кепілдік береді.

Осыған байланысты біліктілікті тану орталықтарында оқыту институттары мен кәсіби қауымдастықтардың сертификаттарын тіркеуді автоматтандыру қажеттілігі туындайды.

3.3 Психологиялық кадрларға сұраныс пен ұсыныс

Психологтардың негізгі жұмыс берушісі білім беру жүйесі болып қала береді. Оқу-ағарту министрлігінің деректеріне сәйкес (2024 ж.), білім беру ұйымдарында 12 мыңнан астам педагог-психолог жұмыс істейді. Олардың 3 526-сы балабақшаларда, 8 236-сы мектептерде және 655-і колледждерде жұмыс істейді. Үш жыл ішінде мектеп психологтарының штат бірліктері шамамен 400-ге көбейтілді, алайда жүктеме әлі де жоғары – бір мектеп психологына орта есеппен 500–800 оқушыдан келеді. Әдістемелік қолдау көрсету үшін білім басқармалары жанынан облыстық Психологиялық көмек орталықтары құрылды. 2025 жылдың басына қарай ел бойынша осындай тағы 8 орталық ашу жоспарланып отыр. Төменде білім берудің негізгі секторлары бойынша психологтардың бөлінісі келтірілген (3-кесте).¹²¹³¹⁴¹⁵

3-кесте. Білім берудің негізгі секторлары бойынша психологтардың бөлінісі

Білім беру секторы	Психологтар саны (2024)
Мектепке дейінгі ұйымдар	3 526 маман ¹⁶
Мектептер (орта білім)	8 236 маман ¹⁷

12 https://total.kz/ru/news/vnutrennyaya_politika/bolshe_shkolnih_psihologov_stalo_v_kazahstane_date_2024_04_26_15_08_09#:~:text=Согласно%20ее%20информации%2C%20всего%20в,236%2C%20в%20колледжах%20—%20655

13 https://total.kz/ru/news/vnutrennyaya_politika/bolshe_shkolnih_psihologov_stalo_v_kazahstane_date_2024_04_26_15_08_09#:~:text=школах%20—%208%20236%2C%20в,колледжах%20—%20655

14 https://total.kz/ru/news/vnutrennyaya_politika/bolshe_shkolnih_psihologov_stalo_v_kazahstane_date_2024_04_26_15_08_09#:~:text=этих%20центров%2C%20—%20перечислила%20зампреьера

15 https://total.kz/ru/news/vnutrennyaya_politika/bolshe_shkolnih_psihologov_stalo_v_kazahstane_date_2024_04_26_15_08_09#:~:text=Как%20говорится%20в%20ответе%2C%20до,Казахстанская%20области%2C%20город%20Шымкент

16 https://total.kz/ru/news/vnutrennyaya_politika/bolshe_shkolnih_psihologov_stalo_v_kazahstane_date_2024_04_26_15_08_09#:~:text=Согласно%20ее%20информации%2C%20всего%20в,236%2C%20в%20колледжах%20—%20655

17 https://total.kz/ru/news/vnutrennyaya_politika/bolshe_shkolnih_psihologov_stalo_v_kazahstane_date_2024_04_26_15_08_09#:~:text=Согласно%20ее%20информации%2C%20всего%20в,236%2C%20в%20колледжах%20—%20655

Колледждер (ТЖКБ)	655 маман ¹⁸
Білім беру жүйесінде барлығы	12 417 психолог ¹⁹

Клиникалар мен денсаулық сақтау ұйымдарында психологтар айтарлықтай аз. Медициналық саладағы психологиялық қызмет енді ғана дамып келеді – емханаларда психологиялық көмек көрсету кабинеттері құрылды, Психикалық денсаулық орталықтарында медициналық психологтар қабылдау жүргізеді. Нормативтерге сәйкес, бір клиникалық психологқа шамамен 60 мың адамнан келеді. халықтың, бұл маманға түсетін орасан зор жүктемені көрсетеді. Сонымен қатар, іс жүзінде кадр тапшылығы байқалады: 2025 жылдың басындағы жағдай бойынша психиатриялық қызметтің мемлекеттік секторында небәрі 163 психолог (штат бірлігі) жұмыс істейді, бұл ретте бар бос жұмыс орындарына тағы шамамен 60 маман жетіспейді. Дәрігер-психотерапевттерге қатысты да жағдай осындай. Үкімет клиникалық психология бойынша кадрлар даярлау көлемін ұлғайтуда: 2024 жылдан бастап Төрт жоғары оқу орны Денсаулық сақтау министрлігінің кәсіби стандарты бойынша клиникалық психологтарды даярлауды бастады. Алдағы 2–3 жылда психиатриялық және психотерапиялық қызметтегі кадр тапшылығы резидентура мен магистратура түлектерінің есебінен біртіндеп қысқарады деп күтіледі.²⁰²¹²²²³

Психологтар халықты әлеуметтік қорғау жүйесінде (оңалту және дағдарыс орталықтарында, сенім телефондарында, осал топтарды қолдау қызметтерінде), күштік ведомстволар мен экстремалды қызметтерде де сұранысқа ие. Иә, штаттағы психологтар ТЖМ-де (ТЖ кезінде көмек көрсету үшін), Қорғаныс министрлігінде және Ұлттық ұланда (әскери психологтар), құқық қорғау органдарында, тіпті Ұлттық қауіпсіздік қызметінде де жұмыс істейді. Мұндай лауазымдардың нақты саны жарияланбайды, алайда «оннан астам орталық мемлекеттік органда штаттағы психологтар бар» екені белгілі. Сонымен қатар, психологтар ірі бизнесте – персоналмен жұмыс бөлімдерінде, корпоративтік оқытуда, спорт командаларында, сондай-ақ жеке даму орталықтары мен клиникаларда қажет. Соңғы жылдары нарықта тар бейінді

18

https://total.kz/ru/news/vnutrennyaya_politika/bolshe_shkolnih_psihologov_stalo_v_kazahstane_date_2024_04_26_15_08_09#:~:text=Согласно%20ее%20информации%2C%20всего%20в.236%2C%20в%20колледжах%20—%20655

19

https://total.kz/ru/news/vnutrennyaya_politika/bolshe_shkolnih_psihologov_stalo_v_kazahstane_date_2024_04_26_15_08_09#:~:text=Согласно%20ее%20информации%2C%20всего%20в.236%2C%20в%20колледжах%20—%20655

²⁰ <https://orda.kz/rabotu-psiologov-hotjat-regulirovat-v-kazahstane-398335/#:~:text=Бұл ретте салада елеулі,қызметкерлер — 60 мың адам>

²¹ <https://orda.kz/rabotu-psiologov-hotjat-regulirovat-v-kazahstane-398335/#:~:text=.цифрлар өте төмендетілген!» деп атап өтті Мусралинова>

²² https://rus.baq.kz/kazhstantsev-hotyat-zakonodatelno-zaschitit-ot-psiologov-infotsygan_300000146/#:~:text=Соңғы уақытта бұл мәселеге көп көңіл бөлініп келеді,олардың қызметін реттейтін қажетті құжаттармен

²³ <https://news.kaznmu.edu.kz/в-поликлиниках-казахстана-увеличено/#:~:text=расчетам%20докторов%2C%20в%20Казахстане%20необходимо,трех%20лет>

мамандарға арналған бағыттардың өскені байқалады: отбасылық психологтар, балалар нейропсихологтары, стресс-менеджмент бойынша коучтар және т.б. Сарапшылардың атап өтуінше, тіпті өткен жылмен салыстырғанда да психологтарға арналған бос жұмыс орындарының саны артқан және жұмыс берушілер оларды айтарлықтай жылдам толтырады. Бұл білікті түлектерге сұраныстың жоғары екенін және олардың жұмысқа орналасу мүмкіндігінің салыстырмалы түрде жоғары екенін көрсетеді.^{24,25,26}

Қазіргі уақытта ҚР ҚК-де психологиялық жұмыстың көпдеңгейлі жүйесі құрылған. Психологтар батальоннан бастап Қорғаныс министрлігіне дейінгі штатта бар.

Қарулы күштерде барлығы 319 психолог лауазымы көзделген, жасақталуы 297 лауазымды (93%) құрайды, 22 лауазым (7%) бос.

ҚАЖ мекемелерінде штат бойынша 213 (2024 ж. – 211) бірлік психолог көзделген (аттестатталғаны – 104, еркін жалдау бойынша – 109), 152 бірлік жасақталған (аттестатталғаны – 78, еркін жалдау бойынша – 74). Бос орындар – 61 (2024 ж. – 62).

Өткен кезеңде 35 психолог жұмыстан кетті (2024 ж. – 33).

Психолог лауазымдары Әділет министрлігінде, ІІМ-де, Мемлекеттік күзет қызметінде, ҰҚК-де, Ұлттық ұланда, ТЖМ-де бар, олардың штаттық кестесі де жарияланбайды.

Жалақы статистикасы.

Қазақстандағы психологтардың табыс деңгейі қызмет саласы мен тәжірибесіне байланысты. Мемлекеттік секторда (мектептерде, ауруханаларда) лауазымдық айлықақылар орта буын педагогикалық немесе медициналық лауазымдардағы айлықақылармен шамалас. Жекеменшік орталықтар мен дербес практика көбірек табыс әкелуі мүмкін, алайда олардың өзінде де табыс деңгейі әртүрлі болады. «zarplata-es» еңбек статистикасы сайтының 2023 жылғы деректеріне сәйкес, психологтардың ай сайынғы жалақысының бөлінісі төмендегідей:

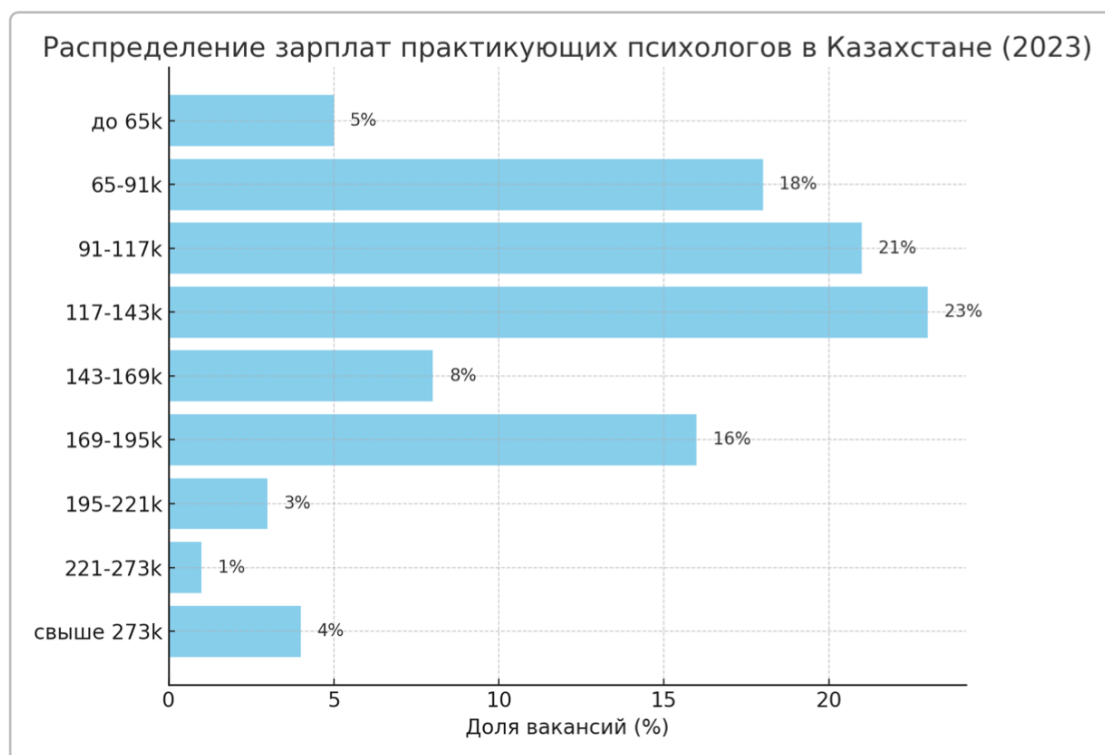
zarplata-es сайты статистикасының деректері бойынша психологтардың ай сайынғы жалақысының бөлінісі (2023 жыл). Гистограмма тиісті жалақы диапазондары бойынша бос жұмыс орындарының пайыздық үлесін көрсетеді.²⁷

²⁴ https://rus.baq.kz/kazahstantsev-hotyat-zakonodatelno-zaschitit-ot-psihologov-infotsygan_300000146/#:~:text=психолога,в%20Агентстве%20по%20противодействию%20коррупции

²⁵ https://rus.baq.kz/kazahstantsev-hotyat-zakonodatelno-zaschitit-ot-psihologov-infotsygan_300000146/#:~:text=людям%20как%20в%20обычных%20жизненных%20С,ведомством%20были%20внесены%20актуальные%20изменения

²⁶ https://rus.baq.kz/kazahstantsev-hotyat-zakonodatelno-zaschitit-ot-psihologov-infotsygan_300000146/#:~:text=олардың%20түлектері,бұл%20бос%20жұмыс%20орындары%20жеткілікті%20тез%20толтырылады

²⁷ <https://postupi.kz/news/abiturientu/psikhologicheskie-vuzy-kuda-postupat-v-kazakhstane#:~:text=Еңбек%20нарығындағы%20жұмыс%20орындарының%20саны,001%20теңгеден%20143%200000%20теңгеге%20дейін>

Көріп отырғанымыздай, бос жұмыс орындарының шамамен 44%-ы 120 мыңға дейінгі жалақы ұсынады. айына теңге, тағы шамамен 31%-ы – 120 мыңнан 195 мың теңгеге дейін. Лауазымдардың тек жоғарғы 4–5%-ына (негізінен жеке секторда) 273 мың теңгеден жоғары ақы төленеді. Сала бойынша орташа жалақыны 120–140 мың теңге аралығында деп бағалауға болады. Салыстыру үшін, жеке практикамен айналысатын психологтар өздерінің гонорарларын белгілейді: ұзақтығы 1–1,5 сағат болатын консультацияның стандартты тарифтік мөлшерлемесі 10 000 теңгеден басталады, ал ең тәжірибелі мамандар бір сессия үшін 30 000 теңге және одан жоғары ақы алады. Көптеген мамандар еңбек жолын мемлекеттік мекемелерде (тәжірибе мен еңбек өтілін жинақтау үшін) бастап, кейін жеке практикаға көшеді. Осылайша, бедел мен клиенттік базаның қалыптасуына қарай табыс айтарлықтай өсуі мүмкін.²⁸²⁹

Еңбек нарығының теңгерімі.

Жалпы алғанда, психологтардың еңбек нарығы сан жағынан қанығуға жақын, алайда білікті кадрлар тапшы. Мамандардың жыл сайынғы шығарылымы (бірнеше мың бакалавр мен магистр) көбіне жаңа бюджеттік штат бірліктерінің санынан асып түседі, алайда түлектердің бәрі бірдей өз мамандығы бойынша жұмыс істей бермейді. Ұлттық академия атап өткендей, әдетте бұл кәсіпте бастапқыда уәжі мен даярлық деңгейі жоғары болғандар қалады, ал өту балы төмен кездейсоқ студенттер көбіне психолог ретінде мансабын жалғастырмайды. Сонымен қатар психологиялық қызметтерге

²⁸ <https://postupi.kz/news/abiturientu/psikhologicheskie-vuzy-kuda-postupat-v-kazakhstane#:~:text=Еңбек%20нарығындағы%20жұмыс%20орындарының%20саны,001%20теңгеден%2091%20000%20теңгеге%20дейін>

²⁹ <https://postupi.kz/news/abiturientu/psikhologicheskie-vuzy-kuda-postupat-v-kazakhstane#:~:text=свой%20заработок,Консультировать%20можно%20онлайн>

деген қоғамдық сұраныс қарқынды өсіп келеді – азаматтардың барған сайын көбі психологтан көмек алуға дайын (соңғы 10 жылда мамандарға жүгіну көрсеткіші 2–3 есе өсті). Бұл қызметтердің жеке секторының кеңеюіне алып келеді: жаңа кабинеттер, орталықтар, консультациялар ұсынатын онлайн-платформалар ашылуда. Психологтардың біліктілігі мен бастамашылдығы тиісті деңгейде болған жағдайда, Қазақстанда олардың әртүрлі салаларда жұмысқа орналасу мүмкіндігі бар деген қорытынды жасауға болады, дегенмен мамандарды тарту үшін мемлекеттік секторға әлі де қосымша штат бірліктері мен қаржыландыру қажет.³⁰³¹³²

Қорытындылар (сұраныс пен ұсыныс).

Қазақстанның психологиялық қызметтер нарығында сұраныстың тұрақты өсімі байқалады – халық психологиялық қолдауды барған сайын белсендірек іздеуде, ал мемлекет білім беру мен денсаулық сақтау салаларындағы штат санын кеңейтуде. Мектеп секторында қазірдің өзінде 8 мыңнан астам психолог жұмыс істейді және бір маманға түсетін жүктемені азайту үшін олардың саны жоспарлы түрде артып келеді. Сонымен қатар денсаулық сақтау жүйесінде психологтар тапшылығы анықталды – клиникалар мен психикалық денсаулық орталықтарына ондаған жаңа маман, әсіресе клиникалық психологтар мен психотерапевтер қажет. Кадрлардың жыл сайын даярлануы сандық қажеттілікті өтейді, алайда даярлық сапасына қатысты мәселе бар: адамдарға тиімді көмек көрсете алатын құзыретті практиктерге сұраныс жоғары. Мемлекеттік сектордағы жалақы шарттары орташа деңгейде қалып отыр (орта есеппен 100–150 мың тг), сондықтан көптеген психологтар жеке практикаға ұмтылады, мұнда табыс деңгейі жоғары болуы мүмкін. Нәтижесінде мамандар ұсынысы екіжақты қалыптасуда: бір жағынан, жыл сайын жүздеген жаңа дипломы бар психологтар шығады, екінші жағынан, олардың тек бір бөлігі ғана табысты жұмыс істеу үшін жеткілікті біліктілік пен уәжге ие. Негізгі сын-қатер – халықтың өсіп келе жатқан сұранысы жалған мамандардың емес, кәсіби қызметтердің көмегімен қанағаттандырылуы үшін даярлау сапасының жоғары деңгейін қамтамасыз ету және нарықты реттеу.³³³⁴³⁵

Қолданыстағы нормалар мен стандарттар.

ҚР-дағы психологиялық қызмет соңғы уақытқа дейін жекелеген бейіндік

³⁰ https://rus.baq.kz/kazhstantsev-hotyat-zakonodatelno-zaschitit-ot-psihologov-infotsygan_300000146/#:~:text=,проводятся%20летние%20и%20зимние%20научные

³¹ https://rus.baq.kz/kazhstantsev-hotyat-zakonodatelno-zaschitit-ot-psihologov-infotsygan_300000146/#:~:text=,специальности%2C%20хотя%20бы%20в%20госучреждения

³² <https://news.kaznmnu.edu.kz/в-поликлиниках-казахстана-увеличено/#:~:text=Сонымен%20қатар%2C%20қоғамдағы%20стигмалар%20психикалық%20денсаулыққа%20қатысты>

³³

<https://total.kz/ru/news/vnutrennyaya-politika/bolshe-shkolnih-psihologov-stalo-v-kazahstane-date-2024-04-26-15-08-09#:~:text=Согласно%20ее%20информации%2C%20всего%20в,236%2C%20в%20колледжах%20—%20655>

³⁴ <https://orda.kz/rabotu-psihologov-hotjat-regulirovat-v-kazahstane-398335/#:~:text=,цифрлар өте төмендетілген!» деп атап өтті Мусралинова>

³⁵ <https://postupi.kz/news/abiturientu-psikhologicheskie-vuzy-kuda-postupat-v-kazahstane#:~:text=1,65%20000%20тенгеге%20дейін>

заңмен реттелмеген, алайда сабақтас салалардағы бірқатар нормативтік актілермен реттеліп келді. Мәселен, білім беру саласында орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметтің қызметін жүзеге асыру қағидалары бекітілген – бұл мектеп психологтарының функциялары мен жауапкершілігін айқындайтын Оқу-ағарту министрлігінің құжаты. Осы министрлік Еңбек министрлігімен бірлесіп, мектеп психологтарына қойылатын біліктілік талаптарын белгілейтін «педагог-психолог» лауазымының кәсіби стандартын әзірледі (талап етілетін білім – бейіндік бакалавр/магистр дәрежесі, диагностика және түзету әдістемелерін меңгеру және т.б.). Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау жүйесінде алғашқылардың бірі болып психологтың бірнеше мамандандыру бойынша кәсіби стандарты енгізілді – Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі оны 2019 ж. енгізген. осал санаттағы халықпен жұмыс істейтін психологтарға арналған «Психологиялық және әлеуметтік жұмыс» кәсіби стандартын бекітті. 2024 жылдың жазында бұл стандарт өзектендірілді, атап айтқанда, «әлеуметтік психолог картасы» заманауи талаптарға сәйкес жаңартылды. Медицина саласында 2024 жылдың басында Денсаулық сақтау министрлігі «Клиникалық психология» кәсіби стандартын бекітті – клиникалық психологтарға қойылатын біліктілік талаптары енгізілді, олардың медициналық ұйымдардағы лауазымдық міндеттері айқындалды (жүктемені сағат бойынша бөлудің нормативтік базасы: диагностика жүргізу және бір адамға консультация беру бойынша нормативтер жоқ). Осы стандарт негізінде жоғары оқу орындарында клиникалық психологтарды даярлау басталды, ал ауруханалардың штаттарына тиісті лауазымдар енгізілуде. Осылайша, психологтарды кәсіби реттеудің негіздері салалық стандарттар мен қағидалар түрінде қаланды, алайда әзірге олар ведомстволар бойынша шашыраңқы және өзара келісілмеген.³⁶³⁷³⁸³⁹

Лицензиялаудың болмауы және нарық проблемалары.

Мемлекеттік мекемелерден тыс жерлерде практикалық психологтардың қызметі әлі күнге дейін міндетті лицензиялауға немесе *сертификаттауға жатпайды*. Ресми түрде психологиялық көмек медициналық қызметтерге жатқызылмаған, сондықтан кез келген адам өзін «психолог» деп атап, арнайы рұқсаттарсыз жеке кабинетін аша алады. Жеке практикамен айналысу үшін білім алуға немесе аттестаттауға қойылатын заңнамалық талаптар әзірге белгіленбеген. Олардың көпшілігі қысқа мерзімді бейресми және ақпараттық емес білімге ие, бұл көп жағдайда сапасыз көмек көрсетуге және кәсіп

³⁶ https://rus.baq.kz/kazahstantsev-hotyat-zakonodatelno-zaschitit-ot-psihologov-infotsygan_300000146/#:~:text=Бұдан%20әрі%2C%20бұл%2C%20әрине%2C%20психологтар%2C%20Сыбайлас%20жекқорлыққа%20қарсы%20іс-қимыл%20агенттігінде

³⁷ https://rus.baq.kz/kazahstantsev-hotyat-zakonodatelno-zaschitit-ot-psihologov-infotsygan_300000146/#:~:text=Бұдан%20әрі%2C%20бұл%2C%20әрине%2C%20психологтар%2C%20Сыбайлас%20жекқорлыққа%20қарсы%20іс-қимыл%20агенттігінде

³⁸ https://rus.baq.kz/kazahstantsev-hotyat-zakonodatelno-zaschitit-ot-psihologov-infotsygan_300000146/#:~:text=жекелеген%20осал%20санаттарға%20көмек%20көрсету%20туралы,ведомство%20тарапынан%20өзекті%20өзгерістер%20енгізілді

³⁹ https://rus.baq.kz/kazahstantsev-hotyat-zakonodatelno-zaschitit-ot-psihologov-infotsygan_300000146/#:~:text=жекелеген%20осал%20санаттарға%20көмек%20көрсету%20туралы,ведомство%20тарапынан%20өзекті%20өзгерістер%20енгізілді

беделінің түсуіне әкеледі. Мемлекеттік органдар проблеманы түсінеді: ҚР Президенті Ұлттық құрылтайдағы сөзінде азаматтардың сенімін пайдаланып пайда тауып жүрген «коучтардың» шектен шыққанын атап өтті. Бұған жауап ретінде 2024–2025 жж. Amanat партиясы бұл саланы заңнамалық реттеу бойынша жұмысты бастады^{40, 4142}.

Қорытындылар (нормативтік-құқықтық реттеу).

Бүгінгі таңда Қазақстандағы психологтердің қызметі білім беру, денсаулық сақтау, әлеуметтік жұмыс және күштік құрылымдар салаларындағы стандарттар мен бұйрықтар арқылы жекелеген бағыттар бойынша реттеледі. Мектептерде, ауруханаларда, әскери және әскерилендірілген мекемелерде психологтердің біліктілігіне қойылатын ішкі нұсқаулықтар мен талаптар қолданылады.⁴³⁴⁴

Алайда, бірыңғай біріздендірілген нормативтік-құқықтық база жоқ. Әртүрлі ведомстволар мен министрліктер психологтарға арналған ережелерді әзірлеу кезінде көбіне өзара келісілмеген бытыранқы құжаттарға сүйенеді. Нәтижесінде кешенді психологиялық зерттеуді, клиникалық диагностиканы, сот-психологиялық сараптаманы, кәсіби іріктеуді және басқа да рәсімдерді реттейтін бірыңғай регламент жоқ.

Практикамен айналысатын психологтардың бүкіл кәсіби саласын қамтитын бірыңғай заңның болмауы нарыққа көптеген даярлығы жоқ «консультанттар» мен біліктілігі жоқ мамандардың ағылып келуіне мүмкіндік берді.

3.4 Негізгі әдістемелер және терапиялық модальділіктер

Қазіргі қазақстандық психологтар әлемдік үрдістерді ұстана отырып, психотерапия мен консультация жүргізудің кең ауқымды әдістемелерін пайдаланады. Төменде елде белсенді қолданылатын негізгі бағыттар мен оларды оқыту инфрақұрылымына шолу берілген:

Гештальт-терапия.

Қазақстанның кәсіби гештальт қауымдастығы (ҚКГА) – Қазақстандағы гештальт-терапевтерді, супервизорлар мен тренерлерді біріктіретін жетекші ұйым. 2010 жылы ПСАГС (Кәсіби Орталық Азия Гештальт Қауымдастығы) атауымен тіркелген ұйым 2024 жылдан бастап оның ұлттық ауқымы мен елде және өңірде гештальт-тәсілді дамытуға қосқан үлесін көрсететін атауды қолданады. 15 жыл бойы ПКГА мамандардың кәсіби өсуін, әдістің сабақтастығын және халыққа көрсетілетін психологиялық көмектің сапасын қамтамасыз ететін орталық құрылым болып келеді. ПКГА Қазақстанның әртүрлі қалаларынан келген мамандарды біріктіріп, тәжірибе алмасуға, супервизияларға және бірлескен жобаларға арналған алаң қалыптастырады.

⁴⁰ <https://kazpravda.kz/n/psihologicheskoy-pomoshchi-nuzhny-chetkie-kriterii/#:~:text=Психологтардың%20осы%20қызметті%20жүйелеуге%20тиіс%20психологтардың%20жұмыс%20стандарттарын%20енгізу%20қажеттілігі>

Қауымдастықта дайындық пен сертификаттау деңгейіне қарай мүшеліктің әртүрлі нысандары — қауымдастырылған және толық мүшелер — қолданылады. Қауымдастық **гештальт-терапевтінің әдеп кодексін**, сондай-ақ кәсіптік даярлау мен сертификаттаудың ішкі стандарттарын бекітті. Бұл құжаттар білім беру бағдарламалары мен терапевтік практика сапасын реттейді, клиенттерді де, мамандарды да қорғайды. ПКГА гештальт-консультанттары мен терапевтерінің **сертификаттарын верификациялауды** жүргізіп, ашықтық пен кәсіптік жауапкершілікті қамтамасыз етеді. Қауымдастық жыл сайын ондаған іс-шара ұйымдастырады: **семинарлар, шеберлік сыныптары, супервизиялық топтар, оқыту конференциялары**. Оларға қазақстандық және шетелдік белгілі мамандар, соның ішінде EAGT, Торонто гештальт институты, Кавказ гештальт-терапия және отбасылық терапия институты, Бішкек гештальт-терапия және кеңес беру институты сияқты ТМД және Еуропа елдерінен келген шеберлер қатысады. ПКГА-ның көптеген тренерлері жетекші институттарда — **Мәскеу гештальт институтында (МГИ), МИГиП**, сондай-ақ басқа да еуропалық мектептерде тағылымдамадан өтті, бұл әдіснамалық даярлықтың сабақтастығы мен жоғары деңгейін қамтамасыз етеді. 2014 жылдан бастап Қауымдастық жыл сайын «Қазақстандағы гештальт» атты **мақалалар жинағын шығарады**, онда елдегі гештальт-тәсілдің қазіргі жай-күйі мен дамуын көрсететін теориялық және практикалық материалдар жарияланады. Сонымен қатар, ПКГА қашықтан өткізілетін дәрістерді, практикумдар мен супервизияларды қоса алғанда, оқыту мен кәсіби тәжірибе алмасудың онлайн-форматтарын белсенді түрде дамытып келеді. Халықаралық ұйымдармен, оның ішінде Еуропалық Гештальт-Терапия Қауымдастығымен (EAGT) ынтымақтастықтың арқасында ПКГА мамандар даярлаудың халықаралық стандарттарға сәйкестігін қамтамасыз етеді және гештальт-тәсілдің Қазақстандағы психотерапияның заманауи, этикалық әрі сұранысқа ие бағыты ретіндегі ұстанымын нығайтады.

Когнитивтік-мінез-құлықтық терапия (КБТ).

Сондай-ақ Қазақстанда Когнитивтік-мінез-құлықтық терапияның Қазақстан қауымдастығы (КБТҚ), Орталық Азия өңірінің КБТ қауымдастығы құрылды. Екі жыл бойы когнитивтік-мінез-құлықтық терапевтерді даярлау курстарын өткізеді;

Психоанализ және психоаналитикалық терапия.

Қазақстанда бұрыннан қалыптасқан психоаналитикалық мектеп бар. 2000 жылдардың басында-ақ Мәскеу психоанализ институтының қатысуымен мамандардың алғашқы тобы даярланды. 2005 жылы классикалық психоанализді ілгерілетумен айналысатын жетекші үкіметтік емес ұйым — Қазақстан психоаналитикалық қауымдастығы ресми түрде құрылды. Қауымдастық көпсатылы оқытуды жүзеге асырады: Орталық Азия психоанализ мектебі жұмыс істейді, онда жүздеген маман Халықаралық психоаналитикалық қауымдастықтың (IPA) талаптарына сәйкес келетін бағдарламалар бойынша даярлықтан өтті. Көптеген қазақстандық психоаналитиктер IPA немесе Психоаналитикалық психотерапияның Еуропалық федерациясының мүшелері болып табылады. Қауымдастық тұрақты түрде интервизиялар мен конференциялар өткізеді.

Психоаналитикалық тәсіл тұлғалық бұзылыстарды, терең балалық жарақаттарды ұзақ мерзімді терапиялауда, бейсаналықпен жұмыс істеуде қолданылады. Сертификатталған психоаналитиктер санының салыстырмалы түрде аздығына қарамастан, олардың ықпалы зор – олар университеттер үшін кадрлар даярлауға, күрделі клиникалық жағдайларға супервизия жүргізуге, психоаналитикалық мәдениетті танымал етуге (әдебиет шығару, ағартушылық дәрістер өткізу және т.б.) қатысады.⁴⁵⁴⁶⁴⁷⁴⁸

EMDR-терапиясы (ДПДГ – көз қозғалысы арқылы десенсибилизациялау және қайта өңдеу).

Жарақатпен жұмыс істеудің бұл салыстырмалы түрде жаңа әдісі Қазақстанда да орнығып келеді. 2022 жылы ДПДГ әдісін қолданатын мамандардың кәсіби бірлестігі – EMDR-Қазақстан қауымдастығы құрылды. Қауымдастық бірден EMDRIA (EMDR International Association) жаһандық құрылымына интеграцияланды. Оның барлық мүшесінің қос мүшелігі бар – ұлттық деңгейде және EMDRIA-да, осылайша олар халықаралық хаттамалар мен этикалық стандарттарды ұстанады. Елде EMDR-терапевттерді сертификаттау арқылы оқыту жүргізіледі: EMDR Europe аккредиттеген мастерлер шақырылып, 1-ші және 2-ші деңгейлердің базалық тренингтері ұйымдастырылады (әр модуль 3 күннен). Оқудан кейін мамандар супервизиялардан өтіп, EMDR-терапевті сертификаттарын алады. ДПДГ әдісі посттравмалық стресс бұзылыстарымен (мысалы, зорлық-зомбылықтан немесе апаттардан зардап шеккен адамдарда), фобиялармен және ауыр жоғалтулармен жұмыс істеу практикасына енгізіліп қойған. EMDR-дің артықшылығы – қысқа мерзімділігі мен хаттамалылығы; қауымдастықтың арқасында қазақстандық психологтар шетелге шықпай-ақ, осы жоғары тиімді техниканы меңгеру мүмкіндігіне ие болды. Қауымдастық сондай-ақ ағартушылық қызметпен айналысады, вебинарлар өткізеді және EMDR бойынша материалдардың аудармаларын жариялайды, осылайша әдістің кәсіби ортада таралуына ықпал етеді⁴⁹⁵⁰⁵¹⁵²⁵³

Қазақстандағы экзистенциялық бағыттар.

Жалпы алғанда, экзистенциялық психология адам болмысының базалық мәселелерімен: өмірдің мәні, еркіндік пен жауапкершілік, өлімнің болмай қоймайтындығы, жалғыздық, экзистенциялық мазасыздықпен жұмыс істеуге бағытталған. Әлемдік практикада бұған мыналар жатады:

<https://psychoanalysis.kz/#:~:text=Топтық талдаудың, аналитикалық психологияның алғашқы қатысушылары>

⁴⁶ <https://psychoanalysis.kz/#:~:text=,бакытқа>

⁴⁷ <https://psychoanalysis.kz/#:~:text=Біз жүйені өзгертуге ұмтыламыз, ата-аналар мен педагогтер қауымдастығы тарапынан>

⁴⁸ <https://psychoanalysis.kz/#:~:text=Шақырылған оқытушылар,Нидерланд>

⁴⁹ <https://imttherapy.org/page66723629.html#:~:text=бұл EMDR әдісін қолданатын психология және психотерапия саласындағы мамандардың кәсіби бірлестігі>

⁵⁰

<https://imttherapy.org/page66723629.html#:~:text=EMDR%20Қазақстан%20қауымдастығы%20құрамына%20кіреді,Остин%20қаласында,%20Техас%20штатында%20орналасқан%20бас%20кеңсесі%20бар>

⁵¹ <http://emdr->

<qazaqstan.com/education#:~:text=EMDR%20бойынша%20оқыту%20Қалай%20құрылады%20және,>

⁵² <https://imttherapy.org/page66723629.html#:~:text=EMDR%20терапиясы%20арқылы%20жақсарту,психологиялық%20жарақаттар%20мен%20күйзелістік%20тәжірибелер>

⁵³ <https://imttherapy.org/page66723629.html#:~:text=Максаттарымызға%20қол%20жеткізу%20үшін>

- Виктор Франклдың логотерапиясы – ең жүйеленген бағыт ретінде.
- Экзистенциалдық-гуманистік терапия (Ялом, Франкл, Бюгенталь және т.б.).
- Мағына дағдарыстарымен, жоғалтулармен, ішкі қайшылықтармен жұмыс істейтін тәсілдер.

Қазақстанда логотерапия және экзистенциалдық талдау модальділігі неғұрлым белсенді дамып келеді, бағдарлама 2017 жылдан бастап бұрын Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-мен ынтымақтасқан «Орталық Азиядағы логотерапия» бастамасының қамқорлығымен іске асырылуда. Осы кезеңде Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясымен (ҚР ҰҒА) ынтымақтастық орнатуда. Перспективада жоба Республикада экзистенциалды психология орталығын және қазақстандық мамандарды еуропалық кәсіби қоғамдастыққа интеграциялау платформасын құруға негіз бола алады. Бағдарлама психотерапия бойынша ұзақ мерзімді білім беру курстарына қойылатын халықаралық талаптарға, атап айтқанда:

- ЕАР (Психотерапия жөніндегі еуропалық қауымдастық) критерийлеріне;
- ETCS (Еуропалық кредиттерді аудару жүйесі) құрылымына сәйкес келеді;
- Бағдарламаның күшті жақтары мен бірегейлігі
- Логотерапия және экзистенциалдық талдау саласындағы өңірдегі жалғыз қос дипломды халықаралық бағдарлама.
- Виктор Франклдың төл дәстүріне негізделген австриялық институттың жетекшілігімен оқыту.
- Міндетті супервизия мен жеке терапияны қамтитын практикаға бағдарланған тәсіл.
- Халықаралық қауымдастықтарда (EAL, EAP) сертификат алу және кәсіби интеграция мүмкіндігі.
- Этикаға, мән-мағынаға және құндылықтарға баса назар аударылады, бұл бағытты неғұрлым инструменталдық психотерапиялық мектептерден ерекшелендіреді.

Басқа экзистенциалдық тәсілдер кеңірек психотерапиялық сала аясында жеке практикалар ретінде дамиды. Олар жеке практикада, жоғалтулармен, дағдарыстармен және мазасыздық жағдайларымен жұмыс істеу кезінде қолданылады.

Денеге бағдарланған терапия.

Денемен жұмыс істеу әдістері (соматикалық терапия, би-қимыл терапиясы және т.б.) әсіресе психосоматика және созылмалы стресс мәселелері бойынша консультация беруде барған сайын танымал бола түсуде. Қазақстанда ТОТ-тың бірнеше мектебі ресми емес түрде жұмыс істейді, көбіне ресейлік институттармен ынтымақтастықта. «Психосфера» орталығы (Алматы) РФ мемлекеттік үлгісіндегі диплом бере отырып, денеге бағытталған психотерапия бойынша ұзақ мерзімді бағдарлама ұсынады. Көптеген практик психологтар дене техникаларын өз құралдар қоржынына қосады – дене түйсіктерін сезінуге арналған жаттығуларды, тыныс алу практикаларын, қозғалыс арқылы релаксация әдістерін қолданады. Мұндай

әдістерге сұраныс олардың мазасыздық бұзылыстарында, стресстен кейінгі реакцияларда және психосоматикалық шағымдарда тиімділігіне байланысты. Әзірге ТО-терапевттердің бірыңғай қауымдастығы жоқ, алайда семинарлар мен конференциялар арқылы тәжірибе алмасу жүріп жатыр. Сондай-ақ арт-терапия бағытының (изотерапия, музыкатерапия және т.б.) қалыптасуын және психодраманың дамуын атап өткен жөн – арт-терапия бойынша курстарды шетелдік мамандардың қолдауымен шығармашылық студиялар өткізеді, ал психодрама топтары ірі қалаларда ұйымдастырылады (кейбірі Мәскеу гештальт және психодрама институтының қатысуымен).⁵⁴⁵⁵

Басқа бағыттар.

ҚР психологтары сондай-ақ **отбасылық терапияны** (оның ішінде жүйелік және құрылымдық терапияны – Еуропалық отбасылық терапия қауымдастығының қолдауымен тренингтер өткізіледі), **транзактілік талдауды, коучингті және НЛП-ны** (Халықаралық коучинг федерациясының өкілдіктері және нейролингвистикалық бағдарламалау бойынша тренинг орталықтары бар) практикада қолданады. Майндфулнесс-терапия әдісі (саналылық әдісі) де танымал болып келеді – психологтарға арналған медитация бойынша ашық топтар өткізіледі. Интернеттің арқасында қазақстандық мамандар әлемнің жетекші сарапшыларының вебинарларына қол жеткізе алады, бұл жаңа техникаларды тез меңгеруге мүмкіндік береді. Елде әртүрлі мектептердің элементтерін ұштастыратын авторлық интегративті тәсілдер пайда болуда, бұған психологтардың жас буынының мультидисциплинарлық даярлығы ықпал етеді. Ресми ғылым психологиядағы 40-тан астам мамандануды мойындайды, олардың едәуір бөлігі отандық психологтардың практикасында қандай да бір түрде ұсынылған.⁵⁶

Қорытындылар (әдістемелер мен модальділіктер).

Бүгінде Қазақстанның кәсіби ортасында әлемдік психотерапияның барлық негізгі модальділіктері іс жүзінде ұсынылған. Классикалық бағыттардан (психоанализ, гештальт-терапия, мінез-құлықтық терапия және т.б.) бастап, ең жаңа бағыттарға (EMDR) дейін психологтар оларды сертификатталған оқыту жүйелері мен халықаралық тағылымдамалар арқылы меңгеруде. Әрбір модальділіктің стандарттарын қолдайтын бейінді қауымдастықтар құрылды – олар мамандарды аккредиттеуді, супервизияны және тәжірибе алмасуды қамтамасыз етеді. Бұл психологиялық көмектің сапасының артуына, ал клиенттердің өз мәселесі үшін өздеріне барынша жақын әрі тиімді тәсіл арқылы көмек алуына алып келеді. Сонымен қатар интегративті, полимодальды тәсіл де қарқын алып келеді: көптеген маман әртүрлі мектептердің әдістерін үйлестіріп, нақты адамға оңтайлы шешім таңдайды. Жалпы алғанда, әдістемелердің алуан түрлілігі — халықтың сан алуан сұраныстарына білікті әрі этикалық тұрғыдан жауап беруге дайын психологтар қауымдастығының кемелдену белгісі.

⁵⁴ <https://psychosfera.kz/telesno-orientirovannaya-psihoterapiya-v-astane/#:~:text=Денеге бағытталған психотерапия бойынша оқыту бағдарламасы,Кімге сәйкес келеді%20·%20Құны>

⁵⁵ <https://migip-reg.ru/postupayushchim/najti-uchebnuyu-gruppu/kazahstan/#:~:text=Қазақстандағы оқу топтары,16%20қараша>

3.5 Психология саласындағы негізгі бірлестіктер, қауымдастықтар және институттар

Психологиялық саланың дамуын көптеген кәсіби бірлестіктер қолдайды – олар жалпы бейінді және жекелеген бағыттар бойынша мамандандырылған бірлестіктер болып бөлінеді. Төменде 2024 жылдың соңындағы жағдай бойынша қызмет атқаратын маңызды ұйымдар мен мекемелердің мақсаттары, функциялары және халықаралық байланыстары көрсетілген тізімі берілген:

Қазақстанның кәсіби гештальт қауымдастығы (ҚБ «ҚКГҚ») – 2014 жылы (Алматы қаласында) практикалық қызметпен айналысатын гештальт-терапевтер қоғамдық бірлестігі ретінде тіркелген. ПКГА мақсаттары: Қазақстанда және Орталық Азияда гештальт-тәсілді дамыту және танымал ету, терапияның этикалық және біліктілік стандарттарын қолдау. Қауымдастық өз мүшелерінің даярлық сапасын тексереді және елдегі гештальт-терапия бойынша авторлық оқыту бағдарламаларын сертификаттайды. ПКГА-да шағымдарды қарайтын және кәсіби қатынастарды реттейтін Этика комитеті бар. Жыл сайын спикерлері ТМД елдерінен және алыс шетелден қатысатын ПКГА халықаралық конференциялары өткізіледі [69] – бұл қазақстандық терапевтерге жаңа әдістемелерден хабардар болуға мүмкіндік береді. Сондай-ақ практикадағы өзекті мәселелерді талқылау үшін тұрақты дөңгелек үстелдер мен клубтық кездесулер ұйымдастырылады. ПКГА Еуропалық гештальт-терапия қауымдастығының (EAGT) желісіне әріптестік байланыстар арқылы кіреді; оның жекелеген мүшелері EAGT тарапынан супервизорлар ретінде аккредиттелген. Іс жүзінде ПКГА гештальт-терапевтердің кәсіби кәсіподағы рөлін атқарып, олардың мүдделерін қорғайды және шеберліктерін арттыруға көмектеседі.⁵⁷

Қазақстан психологтары одағы (ЗТБ «Қазақстан психологтары одағы») Қазақстан Республикасында кәсіби стандарттар мен психологиялық көмектің сапасын арттыруды мақсат ететін, психология саласындағы жетекші мамандарды біріктіретін білікті сараптамалық ұйым болып табылады.

Жарғыға сәйкес, Одақтың қызметі психологтардың кәсіби қоғамдастығын дамытуға, әдістемелік материалдарды, білім беру және тренингтік бағдарламаларды верификациялауға арналған сараптамалық алаң құруға, сондай-ақ психология бойынша кәсіби стандарттарды әзірлеуге бағытталған. Одақ Қазақстанның «Атамекен» ұлттық кәсіпкерлер палатасымен, министрліктермен және басқа да мемлекеттік құрылымдармен белсенді өзара іс-қимыл жасай отырып, психологиялық көмекті білім беру, әлеуметтік қорғау және денсаулық сақтау жүйелеріне енгізуді сараптамалық сүйемелдеуді қамтамасыз етеді.

Одақ соңғы бес жыл бойы елдің жетекші жоғары оқу орындары — Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті мен MNU халықаралық университетінің психология кафедрасының білім беру бағдарламаларын сараптау мен рецензиялауға белсенді қатысып келеді. Одақ өкілдері MNU Бизнес кеңесінің құрамына кіріп, білім беру бағыттарын стратегиялық

⁵⁷ <http://pcags.kz/#:~:text=Қазақстандық кәсіби гештальт Қауымдастығы,Гештальт бойынша кәсіби оқуға қатысушылар>

дамытуға және практикалық психологияны академиялық ортаға ықпалдастыруға қатысады.

Одақтың негізгі құрылымдық бөлімшесі — тәуелсіз алқалы орган болып табылатын, оның құрамына әртүрлі медициналық емес психотерапия модальдылықтары бойынша психология ғылымдарының кандидаттары мен докторлары, жетекші жоғары оқу орындарының профессорлары, сертификатталған терапевтер және халықаралық деңгейдегі тренерлер кіретін Сараптамалық кеңес. Кеңес ғылыми-әдістемелік және сараптамалық қызметті жүзеге асырады: бағдарламаларды аккредиттеу мен бағалауды жүргізеді, кәсіби және білім беру стандарттарын әзірлеуге, мамандарды сертификаттауға, супервизияларға, сондай-ақ психология саласындағы әлеуметтік және мемлекеттік жобаларды сараптамалық бағалауға қатысады.

Одақтың Сараптамалық кеңесінің құрамына жетекші кәсіби бірлестіктер мен ғылыми орта өкілдері кіреді

- «Қазақстанның кәсіби гештальт қауымдастығы» ҚБ Кеңесінің мүшелері (ҚКГА);

- Астана қаласы практикалық психологтарының қауымдастығы;

- Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай мемлекеттік университетінің, «Тұран-Астана» және «Қайнар» университеттерінің оқытушылары;

- ҚИГИП тренерлері мен супервизорлары, ҚР-дағы МИГиП серіктестері;

- Алматы қаласының психоаналитикалық психотерапия қоғамдастығы.

Әртүрлі модальділіктер мен ғылыми мектептердің сарапшыларын біріктірудің арқасында Одақ маңызды миссияны — Қазақстан психологтары үшін бірыңғай кәсіби платформаны қалыптастыруды, этика, сапа және мамандарды даярлау стандарттарын дамытуды, сондай-ақ психологиялық қоғамдастықтың мүдделерін мемлекеттік деңгейде білдіруді, оның ішінде психология бойынша Салалық біліктілік шеңбері мен кәсіптік стандарттарды әзірлеуге қатысуды орындайды (ҚР ЕХӘҚМ-нің 20.05.2025 ж. №155 бұйрығы).

ҚР Интегративті психология қауымдастығы (АИП) – 2023 жылы ресми тіркелген жаңа кәсіби қоғамдастық. Мақсаты – тәжірибе алмасу, біліктілікті арттыру және халық арасында психологиялық білімді танымал ету үшін студенттерді, бастаушы және тәжірибелі психологтарды біріктіру. АИП клиенттердің игілігі үшін әртүрлі әдістерді интеграциялауды қолдай отырып, эклектикалық тәсілді ұстанады. Қауымдастық жанынан курстар мен семинарлар ұйымдастыратын, оқу материалдарын шығаратын Интегративті психология академиясы құрылды. Қауымдастық этикалық кодексті қолдайды және супервизиядан әрі жеке терапиядан өткен мүшелердің тізілімін жүргізеді. Қауымдастық психологиялық мәдениетті ілгерілету үшін жоғары оқу орындарымен, HR-компанияларымен және медиаплатформалармен белсенді ынтымақтасады. Бұл бірлестік психологтардың жаңа буынын таныстырады және көптеген түлектер үшін «мамандыққа кіру жолы» қызметін

атқарады.⁵⁸

Қазақстанның Психоаналитикалық қауымдастығы — 2005 жылдан бері Орталық Азияда психоаналитикалық қозғалысты ілгерілетіп келе жатқан коммерциялық емес ұйым. Оның миссиясы – психоанализ теориясы мен клиникалық практикасын дамыту, тереңдетілген терапия арқылы психикалық күйзелісті бастан өткеретін адамдардың өмір сапасын арттыру. Қауымдастық психоаналитиктерді даярлау үшін ұзақ мерзімді оқыту бағдарламаларын (5 жылдан астам) өткізеді, стационарлық және онлайн модульдік курстарды қамтиды. 2019 ж. серіктестердің қолдауымен диплом алған мамандар шығаратын Орталық Азия психоанализ институты құрылды. Қазақстан қауымдастығы Халықаралық психоаналитикалық қауымдастықпен (IPA) тығыз ынтымақтастықта жұмыс істейді – IPA шақырған оқытушылар Алматыда жазғы мектептер мен супервизияларды тұрақты түрде өткізеді. Ұйым сондай-ақ әлеуметтік жобаларды іске асырады – мысалы, еңбек терапиясы арқылы психикалық бұзылыстары бар адамдарды оңалтуға арналған өңірдегі алғашқы «Тренинг-кафе» әлеуметтік кәсіпорнын ашты. Психоаналитикалық қауымдастық елшіліктермен, университеттермен белсенді өзара іс-қимыл жасайды, педагогтер мен ата-аналарға дәрістер оқиды, сол арқылы психикалық денсаулық туралы хабардарлықты арттырады. Халықаралық аренада ол Психоаналитикалық психотерапияның Еуропалық конфедерациясында ұсынылған. Оның үлесі – Қазақстанда психоаналитиктердің кәсіби қоғамдастығын қалыптастыру және оларды даярлауды әлемдік талаптар деңгейінде стандарттау.⁵⁹

EMDR-Қазақстан қауымдастығы – ДПДГ әдісі бойынша мамандардың мүшелік ұйымы, 2022 жылғы 23 тамызда құрылған және EMDR International Association (EMDRIA) ұйымымен ресми түрде аффилиацияланған. EMDR-терапиясы әдісінде жоғары сапа мен этикалық ашықтық қағидаттарын ұстанады. Қауымдастық EMDR-терапевттерді халықаралық хаттамалар бойынша оқытады және сертификаттайды – қазақстандық психологтардың алғашқы топтары EMDRIA тренерлерінің жетекшілігімен базалық курстан өтіп, сертификаттар алды. Барлық мүшелер автоматты түрде EMDRIA мүшелері болып табылады, бұл жаһандық ресурстарға, зерттеулерге және супервизияларға қол жеткізуге мүмкіндік береді. EMDR-Қазақстан қауымдастығы әдісті де насихаттайды: EMDR туралы материалдарды аударады және таратады, сабақтас салалардың мамандарына (психиатрларға, коучтерге) арналған тегін кіріспе вебинарлар өткізеді. Халықаралық әріптестікке EMDR Europe ұйымымен ынтымақтастық, әлемдік конференцияларға қатысу кіреді (2023 жылы Қазақстан өкілдері алғаш рет EMDR Asia Conference конференциясында сөз сөйледі). Мақсат – EMDR-дің дәлелденген әдісін мұқтаж әрбір адамға қолжетімді ету және елдегі практика стандарттарының қатаң сақталуын қамтамасыз ету.⁶⁰

Басқа ұйымдар. Әлеуметтік психотерапевтер мен консультанттардың

⁵⁸ <https://aippsy.kz/#:~:text=Интегративті психология қауымдастығы%20,психологиялық көмекке арналған кешенді тәсілдер>

⁵⁹ <https://psychoanalysis.kz/#:~:text=,бақытқа>

⁶⁰ <https://imtherapy.org/page66723629.html#:~:text=Қауымдастықтың құрылған күні%20-%2023,тамыз%202022 жылы>

халықаралық қауымдастығы (Алматы) «ғылыми әлеуметтік психотерапияның» авторлық әдістемелерін ілгерілетеді және қоғамдағы психикалық денсаулық мәселелері бойынша конгрестер өткізеді. Бұдан басқа, Денсаулық сақтау министрлігінің жанында Республикалық психикалық денсаулық ғылыми-практикалық орталығы жұмыс істейді – ол клиникалық психиатрияға көбірек көңіл бөлгенімен, онда психологиялық оңалту, стресс-менеджмент және психологтардың қатысуымен мультидисциплинарлық бригадаларды енгізу бойынша әдістемелік ұсынымдар да әзірленеді.

Білім беру саласында қазіргі уақытта жоғары оқу орындарының жанынан қолданбалы психология орталықтары ашылған, атап айтқанда:

- жетекші жоғары оқу орындарының жанында Психологияның ғылыми орталықтары жұмыс істейді – мысалы, Өл-Фараби атындағы ҚазҰУ-да елдегі алғашқы Ми институты ашылып, жұмыс істеп тұр, жыл сайын Қысқы және Жазғы халықаралық психология мектептерін өткізетін Психологиялық технологиялар және инновациялар орталығы жұмыс істейді. Полиграфологиялық зерттеулер орталығы, онда полиграфтың көмегімен психофизиологиялық диагностика жүргізіледі. Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды ғылыми-зерттеу университетінде – Эксперименттік психология ғылыми-зерттеу институты.

- студенттердің психологиялық мәселелерінің алдын алуы мен оларға қолдау көрсетуге бағытталған тұтас әрі кешенді тәсілімен ерекшеленетін «Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті» КЕАҚ жанындағы психикалық денсаулық орталығы. Орталық барлық деңгейде қолдау көрсете отырып, психологиялық, рухани және дене салаларын қамтиды. Орталықтың қызметі мынадай бағыттарға бағытталған: психодиагностика, консультация беру, ағарту, профилактика, түзету-дамыту іс-шаралары, әлеуметтік сүйемелдеу және ғылыми-әдістемелік қызмет. Студенттерге көмек әртүрлі стресс факторлары кезіндегі диагностикалық-түзету жұмысы, мотивациялық қызмет және ауыр психоэмоциялық проблемаларға тап болған кезде психотерапиялық көмек көрсету арқылы іске асырылады. Орталық сондай-ақ аутодеструктивті мінез-құлықтың алдын алуға, жастар арасында діни экстремизм мен терроризм профилактикасына бағытталған профилактикалық іс-шаралар өткізеді. Орталық қызметкерлері эдвайзерлермен бірлесіп студенттердің эмоционалдық жай-күйіне тұрақты түрде мониторинг жүргізеді, бұл үдеріс жеке әңгімелесулерді, сауалнамалар жүргізуді және білім алушылардың эмоционалдық жай-күйін талдауды қамтиды. Қажет болған жағдайда Орталық өмірлік қиын жағдайларға тап болған студенттердің ата-аналарымен де белсенді өзара іс-қимыл жасап, отбасын қоса алғанда, барлық деңгейде қолдау көрсетуді қамтамасыз етеді;

- «Өркен» орталығы (ЖОО) – тәрбие және даму бағдарламаларын үйлестіреді, онда психологтар мазмұндық модульдерді әзірлеуге қатысады (буллингтің алдын алу, мектеп оқушыларында эмоционалдық интеллектіні қалыптастыру);

- Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті жанынан психологиялық даярлық орталығы жұмыс істейді;

Бұл институттар практиканы ғылыми тұрғыдан қамтамасыз етуге және

жоғары білікті ғылыми-педагог кадрларды даярлауға үлес қосады.

Қорытындылар (кәсіби бірлестіктер).

Қазақстанның психологиялық қауымдастығы саланың даму бағытын айқындайтын бірқатар қауымдастықтар мен институттардың төңірегіне топтасқан. Мамандандырылған бірлестіктер (психоаналитикалық, гештальт-терапия, EMDR және т.б.) өз тәсілдері шеңберінде халықаралық стандарттарды енгізіп, кадрларды даярлау сапасы мен практика этикасын қамтамасыз етеді. Жалпы кәсіби ұйымдар (АИП, Психологтар одағы) әртүрлі бағыттағы мамандарды біріктіру, кәсіп беделін арттыру және ағартушылық қызметпен айналысу бағытында жұмыс істейді. Әлемдік қауымдастықтармен өзара іс-қимыл барлық салаларда байқалады – қазақстандық құрылымдар халықаралық федерациялардың мүшелері болып табылады, бұл тәжірибе алмасуды және мамандарымыздың шетелде танылуын жеңілдетеді. Оқу-ғылыми институттар да маңызды рөл атқарады: олар жаңа психологтарды даярлайды және үздіксіз білім алуға арналған алаңдар ұсынады. Жалпы алғанда, бұл институттар мен одақтар білім беру мен ғылымнан бастап практика мен өзін-өзі реттеуге дейінгі кәсіп инфрақұрылымын қалыптастырады. Олардың қызметі Қазақстандағы психологиялық көмектің жүйелі түрде дамып, заманауи талаптарға сай болуының кепілі болып табылады.

3.6 Коучинг қызметі (коуч)

Коучинг қызметі жеке тұлғаларды, командалар мен ұйымдарды саналы жеке, кәсіби, басқарушылық және ұйымдастырушылық мақсаттарға қол жеткізуге сүйемелдеуге бағытталған кәсіби практика болып табылады. Коучинг коуч пен клиент арасындағы кәсіби әріптестік нысанында жүзеге асырылады және клиенттің автономиясын, оның өз бетінше таңдау жасау қабілетін және қабылдайтын шешімдері үшін жауапкершілігін мойындауға негізделеді.

Коучинг халықаралық контексте дербес кәсіби қызмет түрі ретінде қалыптасты және негізінен өзін-өзі реттейтін кәсіби жүйе шеңберінде дамып келеді. Бұл жүйенің негізін коучтердің құзыреттеріне, этикасына, практика сапасына және кәсіби мінез-құлқына қойылатын бірыңғай талаптарды қалыптастыратын халықаралық кәсіби коучинг қауымдастықтары мен федерациялары құрайды. Коуч кәсібін институционалдандырудың халықаралық практикасы ұлттық біліктілік шеңберлерін, кәсіптік стандарттар мен біліктіліктерді тану жүйелерін әзірлеу үшін бағдар болып табылады, бұл елдер арасындағы кәсіптік талаптардың салыстырмалылығын қамтамасыз етеді және коучингті психологиялық консультация беруден, психотерапиядан, тәлімгерліктен және консалтингтен нақты ажыратады.

Коучинг қызметі клиенттің ағымдағы және болашақтағы міндеттерімен жұмыс істеуге бағытталған. Коучингтің назарында өткен тәжірибені талдау немесе психикалық күйлерді түзету емес, клиенттің саналығын кеңейту, оның рефлексия қабілетін дамыту, ойлаудың жаңа перспективаларын қалыптастыру

және алынған инсайттарды нақты әрекеттерге айналдыру тұр. Коуч сарапшы, консультант немесе бағалаушы рөлін атқармайды және дайын шешімдер ұсынбайды. Оның кәсіби рөлі клиент өз жағдайын зерттей алатын, өзі үшін маңызды мақсаттарды, құндылықтарды, ресурстар мен шектеулерді анықтайтын, сондай-ақ алға жылжудың орнықты стратегияларын өз бетінше қалыптастыратын жағдайлар жасаудан тұрады.

Коучинг қызметі кәсіби жауапкершілік, клиенттің қадір-қасиетін құрметтеу, кемсітпеу және құпиялылықты сақтау этикалық қағидаттарына негізделеді. Коуч клиенттің мүддесі үшін әрекет етіп, оның дербес шешімдер қабылдау және таңдау жасау құқығын қолдайды, сондай-ақ қысым көрсетудің, манипуляция жасаудың немесе өзінің көзқарастарын, нанымдарын және түсіндірмелерін таңудың кез келген нысандарынан тартынады. Коучингтегі өзара іс-қимыл ерікті негізде жүзеге асырылады және клиент өз ойларын, күмәндері мен идеяларын еркін білдіре алатын қауіпсіз, қолдаушы әрі құрметке негізделген ортаны құруды көздейді.

Коучинг қызметінің ажырамас бөлігі коуч пен клиент, ал қажет болған жағдайда басқа да мүдделі тараптар арасында айқын әрі ашық келісімдер жасасу болып табылады. Мұндай келісімдер коучинг барысындағы өзара іс-қимылдың мақсаттарын, жұмыс форматы мен шарттарын, тараптардың рөлдері мен жауапкершілігін, құпиялылық мәселелерін, ынтымақтастықтың ұзақтығы мен оны аяқтау өлшемшарттарын қамтиды. Коучинг процесі дамыған сайын келісімдер мақсаттардағы, контекстегі және клиенттің қажеттіліктеріндегі өзгерістерді көрсете отырып, қайта қаралуы және нақтылануы мүмкін.

Коучтің кәсіби практикасы саналы қатысудың, мұқият тыңдаудың және тиімді коммуникацияның жоғары деңгейін көздейді. Коуч диалогті клиент үшін маңызды аспектілерге назар аударуды қолдайтындай етіп құрады, оның жеке, мәдени және әлеуметтік мән-мәтінін ескереді, сондай-ақ өзара әрекеттесу барысында байқалатын мағыналық және мінез-құлықтық паттерндерді аңғарады. Сұрақтар, бақылаулар және бірлескен зерттеу арқылы коуч клиенттің өзі, өз жағдайы және дамудың ықтимал жолдары туралы түсінігін кеңейтетін жаңа пайымдаулардың туындауына ықпал етеді.

Коучинг қызметі клиенттің оқуына және дамуына жәрдемдесуге бағытталған. Коуч клиентке алынған түсініктерді практикалық әрекеттерге кіріктіруге қолдау көрсетеді, тәжірибені пайымдауға, өзіне есеп беруді қалыптастыруға және ықтимал ресурстар мен кедергілерді зерттеуге көмектеседі. Бұл ретте коуч клиент әрекеттерінің нәтижелері үшін жауапкершілікті өз мойнына алмайды. Таңдау, шешімдерді іске асыру және олардың салдары үшін жауапкершілік клиентте қалады, бұл коучингтің сараптамалық және директивалық көмек көрсету нысандарынан принципті айырмашылығы болып табылады.

Коучинг қызметінің маңызды элементі — кәсіптің шекараларын нақты сақтау. Коуч коучингті психологиялық консультация беруден, психотерапиядан, медициналық практикадан, тәлімгерліктен және консалтингтен анық ажыратуға міндетті. Клиенттің сұранысы коучинг құзыреті шегінен шыққан немесе өзге кәсіби көмекті қажет ететін салаларға

катысты болған жағдайларда, коуч бұл шекараларды белгілеуге және қажет болған жағдайда бейінді мамандарға жүгінуді ұсынуға міндетті. Мұндай жіктеу клиенттің мүдделерін қорғауға және көрсетілетін қызметтердің сапасы мен қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған.

Коучтың кәсіби біліктілігі оқытуға, практикалық тәжірибеге және кәсіби дағдыларды көрсетуге қойылатын халықаралық деңгейде танылған талаптарға негізделген сертификаттау және құзыреттерді бағалау жүйелері арқылы расталады. Бұл жүйелер біліктілікті тануға көпдеңгейлі тәсілді көздейді және оқыту сағаттарын, расталған практиканы және коучинг сессияларының сапасын бағалауды қоса алғанда, тексерілетін өлшемшарттарға сүйенеді. Коучтың кәсіби деңгейін қолдау үздіксіз дамуды, супервизиялар мен менторлыққа қатысуды, сондай-ақ кәсіби қауымдастықтарға тартылуды талап етеді.

Үздіксіз кәсіби даму коучинг қызметінің міндетті құрамдас бөлігі болып табылады және білімнің өзектілігін сақтауға, кәсіби ойлауды дамытуға, этикалық сананы тереңдетуге және практика сапасын арттыруға бағытталған. Коуч өзінің біліктілігін адал ұсыну, кәсіби этикалық нормалар мен стандарттарды сақтау, сондай-ақ өз қызметінің қолданыстағы заңнамаға сәйкестігі үшін жеке жауапты болады.

Коучинг қызметі барлық мүдделі тараптардың мүдделері мен медициналық емес көмек көрсету практикаларының сапасы мен жауапкершілігіне қатысты қоғамдық күтулер ескеріле отырып жүзеге асырылады. Коучингті салалық біліктілік шеңберіне енгізу қызметтер нарығының ашықтығын арттыруға, тұтынушылардың құқықтарын қорғауға, кәсіпке деген сенімді қалыптастыруға және халықаралық стандарттарға сәйкес кәсіби қоғамдастықты дамытуға ықпал етеді.

Осылайша, салалық біліктілік шеңбері аясында коучинг өзіндік құзыреттер, этика және кәсіби даму логикасы бар кемелденген, құрылымдалған және халықаралық деңгейде салыстырмалы кәсіби қызмет ретінде бекітіледі. Коучинг медициналық емес көмек көрсету және адамды, ұйымдар мен қоғамды дамыту жүйесін толықтырып, кәсіп шекараларын қатаң сақтай отырып және кәсіби мінез-құлықтың жоғары стандарттарын ұстана отырып, өзгерістерді тұрақты сүйемелдеуді қамтамасыз етеді.

Коучтың біліктілігі сертификаттау және шеберлік деңгейін тұрақты арттыру (супервизия, менторлық, оқыту, кәсіби қауымдастықтарға мүшелік) арқылы расталады.

Коуч кәсіби қауымдастықтың/федерацияның Коуч этикасы кодексін сақтауға және қызметтерді адалдық, тең құқықтылық және кемсітпеу қағидаттарына сәйкес көрсетуге жеке жауапты болады.

Біліктілігін қолдау үшін коуч үздіксіз кәсіби дамудан өтуі тиіс — әр үш жыл сайын коучинг бойынша кемінде 40 сағат мамандандырылған оқудан өтуі қажет.

Қауымдастықтар мен коучтердің кәсіби бірлестіктері этикалық қадағалау және клиенттердің өтініштерін қарау жүйесін қамтамасыз етеді.

4 Саланы талдау

4.1 Халықаралық талдау

Еуропада психотерапия психологиядан, психиатриядан және кеңес беруден тәуелсіз дербес кәсіп ретінде қарастырылады.

Еуропалық психотерапия қауымдастығы (ЕАР) мұны 1990 жылғы Страсбург декларациясында және 2018 жылғы Психотерапия туралы актіде бекітті.

Психотерапевт кәсібінің негізгі сипаттамалары: ол дербес ғылыми пән әрі еркін кәсіп болып табылады.

Даярлау магистр деңгейінде (EQF Level 7) жүзеге асырылады және кемінде 3200 сағат оқуды қамтуы тиіс.

Міндетті элементтер: теория мен әдіснама, супервизиядағы клиникалық практика, жеке психотерапия, зерттеу жұмысы, этика және осал клиенттерді қорғау бойынша оқыту. Оқуды аяқтау Психотерапия бойынша Еуропалық сертификат (ЕСР) алуға әкелуі мүмкін.

Модальділіктердің кең ауқымы бар: гештальт, психоанализ, КБТ, психодрама, трансперсоналдық терапия және т.б.

Психотерапевт (медициналық емес психотерапия) психолог дипломына ие болуға міндетті емес. Жұмыс тек академиялық білімге ғана емес, клиникалық практикаға, жеке тәжірибеге және кәсіби құзыреттерге негізделеді.

Психотерапия дәрі-дәрмектер мен медициналық араласуларды тағайындауға байланысты емес, диалог пен терапиялық үдеріс арқылы қарым-қатынастар мен өзгерістерге бағытталады.

Консультативтік қызметпен салыстырғанда консультанттарды даярлау қысқарақ болады (EQF-4/5 деңгейіндегі сертификаттар/дипломдар), ал психотерапия магистр деңгейін (EQF-7) талап етеді. Консультант пен психотерапевттің құзыреттері едәуір ерекшеленеді, ал кейбір елдерде консультативтік қызмет кәсіп ретінде танылмаған.

Осылайша, Еуропада психотерапия оны сабақтас салалардан ерекшелендіретін өзіндік құқықтық, білім беру және кәсіби бірегейлікке ие.

Психотерапевтер қызметі Еуропадағы түрлі нормативтік актілермен реттеледі, алайда әртүрлі елдерде психотерапевт кәсібінің мәртебесі өзгеше болуы мүмкін. Мысал ретінде 4 елдегі — Австрия, Бельгия, Франция және Ұлыбританиядағы — жағдай алынды:

Австрия — психотерапия дербес кәсіп ретінде танылған Еуропадағы алғашқы елдердің бірі — №361 «Психотерапия туралы» заң, 1990)

Заң психотерапия саласындағы даярлық, практика және Консультативтік кеңестің қызметі аспектілерін қамтиды. Денсаулық сақтау министрлігі заңнамада да, клиникалық практикада да жоғары стандарттарды қолдау үшін кәсіби нұсқаулықтарды тұрақты түрде шығарады.

Базалық мектептер (ресми түрде танылған):

1. Гуманистік мектеп

- Гештальт-терапия, логотерапия және экзистенциялық талдау (LIFE Wien, Viktor Frankl Institut), Роджерстің клиентке бағдарланған терапиясы.

- Негізгі институттар: LIFE Wien, Österreichische Gesellschaft für

Existenzanalyse, Gestalttherapie Wien.

2. Бихевиоралдық-когнитивтік мектеп

- Когнитивтік-мінез-құлықтық терапия, схемотерапия, АСТ.
- Институттар: Verhaltenstherapie Akademie Wien (VTAA), ÖGVT.

3. Психоаналитикалық мектеп

- Фрейдтік және юнгтік талдау, қазіргі заманғы психоанализ, психодинамикалық тәсілдер.

- Мына институттар ұсынылған: Sigmund Freud PrivatUniversität, Österreichische Gesellschaft für Psychoanalyse.

- Бұдан басқа жүйелік терапияны, психодраманы, интегративтік және денеге бағдарланған терапияны қоса алғанда, шамамен 23 бағыт танылған.

Австриядағы аккредиттелген мектептердің жалпы саны — 40-тан астам.

Бельгия — психотерапия психикалық денсаулық сақтау жүйесіне тығыз интеграцияланған және мемлекет тарапынан ішінара қаржыландырылатын санаулы елдердің бірі. (2014 жылғы психотерапия туралы заң, кейіннен Конституциялық сот ішінара қайта қараған)

2014 жылы психотерапияны жүйелеген заң қабылданды: кәсіпке анықтама берді, дипломнан кейінгі оқытуға қойылатын талаптарды белгіледі (4 жыл ішінде кемінде 70 ECTS), төрт негізгі модальділікті айқындады және Федералдық кеңес құрды.

Заңда бекітілген негізгі бағыттар:

1. Психоаналитикалық психотерапия — француз және лакандық дәстүрге негізделеді.

2. Гуманистік және экзистенциялық терапия — гештальтты, логотерапияны және клиентке бағдарланған терапияны қамтиды.

3. Когнитивтік-мінез-құлықтық терапия (КБТ) — университеттік бағдарламалар арқылы белсенді дамиды.

4. Жүйелік және отбасылық терапия — әсіресе клиникалық және әлеуметтік мекемелердегі маңызды компонент.

Франция психотерапияның философиялық және мәдени өлшеміне баса назар аударады. Юнгтік дәстүр де мықты (C.G. Jung Association de France арқылы). (2010 жылдан бастап «психотерапевт» термині заңмен қорғалады, алайда практиканың өзі сан алуан әрі орталықтандырылмаған)

Жетекші мектептер:

1. Психоанализ (Freud–Lacan) — басым бағыт. Франция — лакандық талдаудың әлемдік орталықтарының бірі (École de la Cause freudienne, Association lacanienne internationale).

2. Гуманистік психотерапия — экзистенциалдық, гештальттық, Роджерстік, денеге бағдарланған.

3. Когнитивтік-мінез-құлықтық терапия — медициналық университеттермен интеграцияланудың арқасында соңғы жылдары күшейді.

4. Жүйелік отбасылық терапия — клиникалар мен әлеуметтік жұмыс мектептерінде қолданылады.

Ұлыбритания - 400-ден астам оқу орталығы UKCP (Психотерапия жөніндегі Ұлыбритания кеңесі) және BACP (Кеңес беру және психотерапия жөніндегі британдық қауымдастық) ұйымдарында аккредиттелген. (2010

жылдан бастап Professional Standards Authority бақылауындағы ерікті аккредиттеу.)

2010 жылдан бері Ұлыбританияда Құпия кеңес уәкілеттік берген Professional Standards Authority (PSA) бақылауындағы психотерапевтердің ерікті аккредиттелген тізілімі жұмыс істейді.

Көптеген психотерапиялық бағыттар мойындалған. Біліктілік алу үшін магистр деңгейінде 4 жылдық оқу қажет.

Brexit-тен кейін (2020) Ұлыбритания ЕАР-тың толыққанды мүшесі болып қала береді.⁶¹

Негізгі мектептер:

1. Психоаналитикалық және психодинамикалық терапия — кеңінен дамыған; негізгі институттар: British Psychoanalytical Society, Tavistock Clinic, Jungian Society (BAP).

2. Гуманистік терапия — гештальттық, экзистенциялық, клиентке бағдарланған, интегративтік.

Институттар: Metanoia Institute, New School of Psychotherapy & Counselling (NSPC).

3. Когнитивтік-мінез-құлықтық терапия (CBT) — NHS жүйесіне енгізілген базалық модель (British Association for Behavioural and Cognitive Psychotherapies).

4. Жүйелік және отбасылық терапия, психодрама, трансперсоналдық психология — жеке практикаларда белсенді қолданылады.

Израиль - Еуропадан айырмашылығы, Израиль кәсіби құқықтарды нақты реттейді: психотерапияны лицензиясы бар психолог немесе психиатр дәрігер ретінде танылған салалардың бірінде сертификаттаудан өткен мамандар ғана жүзеге асыра алады.

Израильде психолог кәсібі заңмен реттеледі. "Психологтар туралы" заңға (1977 ж.) сәйкес, психолог "Психологтар тізілімінде" тіркелуіне сай психолог кәсібі бойынша жұмыс істей алады. Психологтарды, оның ішінде олардың мамандануын лицензиялауды Денсаулық сақтау министрлігі жүзеге асырады.

Заң психологиядағы маманданудың тек 6 саласын айқындайды. Психолог психотерапия қызметтерін және/немесе тиісті салалардың бірінде қызметтер көрсету үшін нақты сала бойынша маман лицензиясын алуы тиіс. Психологтар «маман» сөзін тек заңға сәйкес танылған мамандану салалары үшін және өздерінде бар лицензияларға сәйкес қана пайдалана алады.

Төменде Израильде заңмен танылған психология саласындағы мамандану бағыттарының тізімі келтіріледі:

- Клиникалық психология.
- Медициналық психология.
- Даму психологиясы.
- Реабилитациялық психология.
- Педагогикалық психология.
- Индустриялық-ұйымдастырушылық психология.

⁶¹ www.europsyche.org/About/Situation-of-Psychotherapy-in-Various-Countries

Әрбір психолог өзінің жарияланымдарында психолог лицензиясының нөмірін, мамандану саласын және маман сертификатының нөмірін көрсетуге міндетті.

«Интерактивті психолог», «физикалық психолог», «спорт психологы», «когнитивтік психолог», «холистикалық психолог» және т. б. сияқты заңда айқындалған психология саласындағы мамандану бағыттарының біріне жатпайтын саланы білдіретін кез келген өзге өзін-өзі таныстыру қоғамды адастыру, сондай-ақ заң мен этика қағидаларын бұзу болып табылады.

Израиль Денсаулық сақтау министрлігінің сайтында орналастырылған ақпаратқа сәйкес, заңда белгіленген талаптарға сай лицензия мен маман сертификатын алмаған адамдар «психотерапияны» жүзеге асырған жағдайда, осы психологиялық қызметтерді алатын адамның психологиялық денсаулығына зиян келтірілуі мүмкін, сондай-ақ бұл аталған пациенттің физикалық денсаулығына да теріс әсер етуі ықтимал.

Мұндай психотерапевтер билік органдары тарапынан да, пациенттердің өздері тарапынан да, әсіресе пациентке қандай да бір зиян келтірілген жағдайда, жауапкершілікке тартылуы мүмкін.⁶²

Израильдегі практикалық психотерапияның негізгі бағыттары:

1. Клиникалық психоанализ және психодинамикалық терапия — академиялық және медициналық ортада басым бағыттар.

Израильде күшті психоаналитикалық мектеп бар (Tel Aviv Institute of Contemporary Psychoanalysis).

2. Когнитивтік-мінез-құлықтық терапия (CBT) — клиникалар мен ауруханаларда белсенді енгізілген.

3. Отбасылық және жүйелік терапия — әлеуметтік қолдау орталықтарында пайдаланылады.

4. Экзистенциялық терапия және логотерапия — жекеменшік институттар мен Franklian-психотерапия орталықтарында дамып келеді.

5. Гуманистік және интегративтік бағыттар — жеке практикадағы терапевтер арасында кең таралған.

АҚШ (Еуропадан айырмашылығы, психотерапия федералдық деңгейде реттелмейді — кәсіптерді лицензиялауды штаттар жүзеге асырады)

1. Реттеу. АҚШ-та заң тұрғысынан «психотерапевт» деген бірыңғай ұғым жоқ. Психотерапиямен тек келесі типтердің біріне жататын кәсіби лицензиясы бар тұлғалар айналыса алады:

- Clinical Psychologist (Ph.D. / Psy.D.)
- Licensed Professional Counselor (LPC)
- Marriage and Family Therapist (LMFT)
- Clinical Social Worker (LCSW)
- Psychiatrist (MD)

Әр штатта білім алуға, супервизияларға және практикаға қойылатын талаптарды айқындайтын өзінің Licensing Board-ы бар (мысалы, супервизиядағы 3000 сағат, NBCC немесе APA стандарттары бойынша емтихан).

⁶² <https://www.gov.il/ru/pages/21032022-04>

Негізгі психотерапиялық мектептер мен бағыттар:

1. Психоаналитикалық және психодинамикалық терапия
 - Институттармен ұсынылған ең ерте дәстүр: New York Psychoanalytic Institute, American Psychoanalytic Association, C.G. Jung Institute of Chicago.
 - АҚШ-та психоанализ көптеген заманауи психодинамикалық тәсілдерге (object relations, self-psychology, relational analysis) айналды.
 2. Гуманистік және экзистенциялық терапия
 - Виктор Франкл, Карл Роджерс, Абрахам Маслоу, Ирвин Ялом және Ролло Мэй мектептерінің арқасында дамыған.
 - Saybrook University, California Institute of Integral Studies (CIIS), Pacifica Graduate Institute оқу орындарында оқытылады.
 - АҚШ-та логотерапия қауымдастықтары — Viktor Frankl Institute of America және North American Society for Logotherapy (NASOL) белсенді жұмыс істейді. Олар Frankl Institute Vienna стандарттары бойынша логотерапия мен экзистенциалдық талдауды оқытады, алайда заңда бұл кәсіп жеке бөлініп көрсетілмеген.
 3. Когнитивтік-мінез-құлықтық терапия (CBT)
 - Клиникалық практикада ең кең таралған бағыт, сақтандыру медицинасында және зерттеу бағдарламаларында белсенді қолданылады.
 - Институттар: Beck Institute for Cognitive Behavior Therapy, Albert Ellis Institute (REBT — рационалды-эмоциялық терапияның негізін қалаған Альберт Эллис әзірлеген рационалды-эмоциялық терапия).
 - Денсаулық сақтау деңгейінде CBT көптеген бұзылыстар үшін «алтын стандарт» болып саналады.
 4. Жүйелік және отбасылық терапия (Family / Couples Therapy)
 - Virginia Satir, Murray Bowen, Minuchin Center for the Family мектептерінде дамыған.
 - Бөлек лицензияланатын көптеген LMFT (Marriage & Family Therapists) мамандары жұмыс істейді.
 5. денеге бағдарланған және интегративті тәсілдер
 - Somatic Experiencing (Peter Levine), Sensorimotor Psychotherapy (Pat Ogden), Hakomi Institute (body-centered therapy).
 - Калифорния және Колорадо институттары әлемдегі жетекші институттар болып саналады.
 6. EMDR (Desensitization and Reprocessing)
 - Әдісті Америкалық психологиялық қауымдастық (APA) мойындаған және ол жарақатпен жұмыс істеуге арналған клиникалық хаттамаларда қолданылады.
 7. Транзактілік талдау (Transactional Analysis)
 - Berne Institute пен International Transactional Analysis Association (ITAA) ұйымдарында оқытылады, LPC бағдарламаларына интеграцияланған.
 8. Трансперсоналдық және интегративтік психология
 - Батыс жағалауда кеңінен дамыған: Institute of Transpersonal Psychology (Palo Alto), Esalen Institute. Бұл тәсілдер психологияны, руханиятты және денеге бағытталған практикаларды біріктіреді.
3. Академиялық және кәсіби инфрақұрылым

Санат	Негізгі ұйымдар / университеттер	Ескертпе
Клиникалық психология	APA (American Psychological Association), Division 12	Лицензиялаудың негізгі стандарты
Психотерапиялық мектептер	Saybrook, CIIS, Pacifica, Antioch	Гуманистік, экзистенциялық және трансперсоналдық тәсілдер бойынша оқыту
Когнитивтік-мінез-құлықтық	Beck Institute, Albert Ellis Institute	Медициналық сақтандырумен қолдау көрсетіледі
Логотерапия және экзистенциялық талдау	Viktor Frankl Institute of America, NASOL	LIFE Wien стандарттары бойынша бағдарламалар, Logotherapy Practitioner сертификаттауы
Денелік және жарақат терапиясы	Somatic Experiencing, EMDR Institute	Сертификаттауы бар клиникалық бағдарламалар
Отбасылық терапия	AAMFT (American Association for Marriage and Family Therapy)	LMFT лицензиялауы

4. Америкалық модельдің ерекшеліктері

- Лицензияларға негізделген күшті институционалдандыру — кәсіпті мектеп емес, мәртебе (Ph.D., LPC, LMFT және т.б.) айқындайды.

- Білім беру қолданбалы практикаға және тиімділіктің ғылыми дәлелдеріне (evidence-based) бағдарланған.

- Жекелеген мектептер (логотерапия, юнгтік талдау, гештальт) мемлекет реттейтін кәсіптер ретінде емес, кәсіби қауымдастықтар мен институттар ретінде жұмыс істейді.

- Психотерапия медициналық сақтандыру және денсаулық сақтау жүйесіне (Medicare/Medicaid) интеграцияланған — CPT кодтары бойынша төленеді.

Жапония — психотерапия батыстық мектептер мен жергілікті мәдени дәстүрлердің (дзэн, конфуциандық, ұжымшылдық) тоғысында дамыды және бүгінде клиникалық психология мен философия арасындағы бірегей модель болып табылады. Соңғы уақытқа дейін Жапонияда психотерапия мемлекеттік жүйеден тыс — психологияның, педагогиканың немесе рухани практикалардың бір бөлігі ретінде өмір сүрді. Жағдай 2017 жылдан бастап, клиникалық психологтың ұлттық лицензиясы туралы заң енгізілген кезде өзгерді. Жапон психотерапиясы — батыстық мектептердің (психоанализ, КБТ, гештальт, логотерапия) шығыстық философиялық дәстүрлермен (дзэн, найкан, морита) бірегей синтезі. Елде екі ресми лицензия — клиникалық

психолог лицензиясы және мемлекеттік психолог лицензиясы — танылған, ал кәсіби қауымдастықта 35 000-нан астам сертификатталған маман бар.

1. Кәсіпті реттеу

- Клиникалық психолог (rinshō shinrishi) — Клиникалық психологтарды сертификаттау жөніндегі Жапон қоғамы (Foundation of the Japanese Certification Board for Clinical Psychologists) лицензия береді.

- Психолог-кеңесші (kōnin shinrishi) — 2017 жылы Білім, ғылым және денсаулық сақтау министрлігі енгізген ресми мемлекеттік лицензия.

Осылайша, психотерапиялық қызметке тек лицензияланған мамандарға — психологиялық немесе клиникалық практика бөлігі ретінде — рұқсат етіледі.

2. Жапониядағы психотерапияның негізгі мектептері

Жапония — бірегей жағдай: мұнда батыстық мектептер ұлттық философияға, этикаға және тұлғааралық қарым-қатынас мәдениетіне бейімделіп, кіріктірілген.

1. Морита-терапия

- Психиатр Shoma Morita (1874–1938) негізін қалаған.
- Экзистенциялық-мінез-құлықтық терапияның жапондық баламасы болып саналады.

- Негізгі идеясы: мазасыздықпен немесе симптомдармен күреспей, оларды қабылдап, «керісінше» әрекет ету.

- Табиғилыққа, жауапкершілікке және әрекетке басымдық беру — Франклдың логотерапиясына өте жақын.

2. Найкан-терапиясы

- Негізін қалаған — буддист монах Yoshimoto Ishin (1916–1988).
- Бұл — интроспективалық терапияның бір түрі: пациент үш сұрақ төңірегінде ой жүгіртеді —

1. Мен басқалардан не алдым?

2. Мен басқалар үшін не істедім?

3. Мен басқаларға қандай қиындықтар тудырдым?

- Жапонияда клиникаларда, түрмелерде, мектептерде, тіпті бизнесте де қолданылады.

- Алғыс пен кешірім этикасына негізделген гуманистік бағыт болып саналады.

3. Психоанализ және юнгтік терапия

- Академиялық ортада өте жақсы дамыған.
- Japanese Association of Jungian Psychology және Japanese Psychoanalytical Society халықаралық құрылымдарға (IAAP, IPA) кіреді.

- Юнгтік терапия символизмге, түстер мен бейнелерге баса назар аударуының арқасында кең таралды — бұл жапон мәдениетіне (аниме, поэзия, но театры) жақын.

4. Гештальт және экзистенциялық терапия

- 1980-жылдардан бастап Japanese Association for Gestalt Therapy және Society for Existential Analysis Japan ұйымдарының арқасында белсенді дамып келеді.

- Неміс және австриялық мектептердің ықпалы күшті (Франкл, Бинсвангер, Ясперс).

- Жапонияда логотерапия бар және белсенді дамып келеді, алайда ол лицензияланатын дербес кәсіп болып табылмайды, университеттермен және қауымдастықтармен тығыз байланысты экзистенциялық психотерапия мен философия бағыты ретінде өмір сүреді.

5. Когнитивтік-мінез-құлықтық терапия (CBT)

- Денсаулық сақтау жүйесіне, әсіресе 2000-жылдардан кейін, белсенді түрде енгізілді.

- Жапондық КБТ қауымдастығы (Japanese Association for Cognitive Therapy) мамандарды сертификаттайды.

- Клиникаларда, мектептерде және тіпті онлайн-консультацияларда қолданылады.

6. Денеге бағдарланған және интегративті тәсілдер

- Жас мамандар арасында арт-терапия, музыкалық терапия, sandplay therapy (құммен терапия) — әсіресе юнгтік дәстүрде танымал.

- Дзэнге және буддистік саналы пайымдауға негізделген mindfulness-терапиясының жапондық нұсқалары пайда болды.

3. Академиялық және кәсіби институттар

Санат	Негізгі ұйымдар / университеттер	Ескертпе
Клиникалық психология	Japan Association of Clinical Psychology, Japanese Certification Board for Clinical Psychologists	Лицензиялауды реттейді
Психоанализ / Юнг мектебі	Japanese Psychoanalytic Society, IAAP Japan Chapter	Халықаралық мойындалу
Морита-терапиясы	Japanese Society for Morita Therapy	Ұлттық тәсіл
Найкан-терапиясы	Naikan Therapy Institute (Kyoto), Japan Naikan Association	Оңалтуда және рухани орталықтарда пайдаланылады
Гештальт және экзистенциалдық мектептер	Japanese Gestalt Therapy Association, Society for Existential Analysis Japan	EAGT және LIFE Wien ұйымдарымен белсенді ынтымақтасады
когнитивтік-мінез-құлықтық терапия	Japanese Association for Cognitive Therapy	APA/Beck стандарттары жапон мәнмәтініне бейімделген

4. Жапон моделінің ерекшеліктері

- Батыс және шығыс тәсілдерін ықпалдастыру:

Психотерапия тұлғаны түзету ретінде емес, өзін-өзі тану мен ішкі тепе-теңдікке жету жолы ретінде қабылданады.

Дәстүрлі әдістер (дзэн, медитация, найкан) КБТ, психоанализ және экзистенциалдық терапиямен үйлеседі.

- Мәдени бейімделу:

Клиенттер эмоцияларын тікелей білдіруден жиі қашқақтайды, сондықтан арт-терапия, нарративтік және символдық терапия сияқты жұмсақ терапия түрлері танымал.

- Білім берумен тығыз байланыс:

Көптеген психологтар мектептер мен университеттерде «мектеп кеңесшілері» (school counselor) ретінде жұмыс істеп, педагогикалық және терапиялық функцияларды ұштастырады.

Коучинг қызметінің халықаралық тәжірибесі

Қазіргі коучинг халықаралық контексте дербес кәсіби қызмет түрі ретінде қалыптасты және негізінен өзін-өзі реттейтін кәсіби жүйе шеңберінде дамып келеді. Бұл жүйеде коучтардың құзыреттеріне, әдеп нормаларына және кәсіби мінез-құлқына қойылатын бірыңғай талаптарды қалыптастыратын халықаралық кәсіби коучинг қауымдастықтары мен федерациялары шешуші рөл атқарады.

Өртүрлі елдерде «коуч» кәсібін институционалдандыру халықаралық стандарттарды, ұлттық біліктілік шеңберлерін және кәсіптік тізілімдерді үйлестіру арқылы жүзеге асырылады. Көп жағдайда бұл үдерістер жетекші халықаралық коучинг федерацияларымен үндестіріле отырып қалыптастырылады, бұл біліктіліктердің салыстырмалылығын, кәсіптің танылуын және оның психологиялық кеңес беруден, терапиядан, тәлімгерліктен және консалтингтен нақты ажыратылуын қамтамасыз етеді.

Кәсіби қызметтің халықаралық шеңбері мемлекеттер үшін коучингті кәсіби қызмет ретінде танудың ұлттық тәсілдерін әзірлеу кезінде бағдар болады, бұл кәсіби дербестік, этикалық талаптар және қоғамдық мүдделер арасындағы теңгерімді қамтамасыз етеді.

«Коуч» кәсібін дамытудың халықаралық практикасы мамандардың біліктілігіне, құзыреттеріне және этикасына қойылатын бірыңғай талаптарды қалыптастыратын, елдер арасындағы кәсіби стандарттардың салыстырмалылығын қамтамасыз ететін жетекші кәсіби коучинг қауымдастықтары мен федерацияларының қызметіне сүйенеді.

International Coaching Federation (ICF, АҚШ) әлемдегі ең ірі кәсіби коучтер федерациясы болып табылады және 150-ден астам елдегі 58 000-нан астам мүшені біріктіреді. ICF расталған оқу және практика сағаттарына, сондай-ақ кәсіби құзыреттерді бағалауға негізделген сертификаттаудың көпдеңгейлі жүйесін (ACC, PCC, MCC, ACTC) және бірыңғай Әдеп кодексін әзірледі. ICF стандарттары кәсіби стандарттарды, коучтердің ұлттық тізілімдерін және көшбасшылықты дамыту бағдарламаларын әзірлеу кезінде мемлекеттік және квазимемлекеттік деңгейде кеңінен пайдаланылады. Бизнес пен университеттер (Stanford, Harvard, Columbia University және т.б.) мойындайды⁶³

63 <https://coachingfederation.org/>

EMCC Global (European Mentoring & Coaching Council, Еуропалық одақ) 16 000-нан астам жеке мүшелер мен ұйымдарды біріктіреді және Еуропа елдерінде коучинг пен менторлық саласындағы кәсіби бағдарлық шеңбер ретінде белсенді қолданылады. EMCC Foundation деңгейінен Master Practitioner деңгейіне дейінгі сертификаттау жүйесін дамытады және этикаға, супервизияларға және кәсіби практиканың сапасына ерекше назар аударады. EMCC тәсілдері ұлттық біліктілік талаптары мен адами капиталды дамытудың мемлекеттік бағдарламаларын қалыптастыру кезінде пайдаланылады. Learning and Development секциясындағы National Occupational Standards (NOS) (ұлттық біліктілік шеңбері) құрамына кіреді⁶⁴

Association for Coaching (AC, Ұлыбритания) 120-дан астам елде өкілдігі бар коучтер мен супервизорлардың халықаралық кәсіби қауымдастығы болып табылады. Қауымдастық жоғары этикалық стандарттар, кәсіби қоғамдастық және құзыреттерді танудың көпдеңгейлі модельдері арқылы кәсіпті дамытуға бағытталған. Бірқатар елдерде AC стандарттары басқарушылық және көшбасшылық құзыреттерді дамытуға бағытталған корпоративтік, білім беру және жария бағдарламаларда бағдар ретінде пайдаланылады.⁶⁵

Worldwide Association of Business Coaches (WABC, Канада) бизнес және корпоративтік коучингке маманданып, осы сегменттегі халықаралық салалық көшбасшы ретінде танылады. WABC корпоративтік және мемлекеттік басшылар мен кәсіпкерлерді дамыту бағдарламаларында қолданылатын Registered Corporate Coach, Certified Business Coach және Chartered Business Coach кәсіби біліктіліктерін дамытады.⁶⁶

Аталған халықаралық қауымдастықтар мен федерациялар лицензиялау немесе мемлекеттік реттеу функцияларын атқармайтынын атап өткен маңызды. Олардың рөлі кәсіби өзін-өзі реттеуден, бірыңғай этикалық және құзыреттілік шеңберлерін қалыптастырудан және біліктіліктерді танудың ашық тетіктерін құрудан тұрады. Дәл осы сапада олар әртүрлі елдерде ұлттық кәсіптік стандарттар мен «коуч» кәсібін тану жүйелерін әзірлеу кезінде сенімді тірек ретінде мемлекеттік деңгейде пайдаланылады.

Мысалы, Францияда «коуч» кәсібі француз ұлттық тізіліміне — RNCP (Répertoire National des Certifications Professionnelles) енгізілген, Германияда, Австрияда және Швейцарияда сертификаттау да DBVC (Deutscher Bundesverband Coaching) арқылы жүргізіледі, ал Сингапур мен Гонконгта коучинг ICF-ке сүйене отырып, көшбасшылықты дамытудың ұлттық бағдарламаларына енгізілген.

Халықаралық практикада қалыптасқан коучингтің кәсіби инфрақұрылымы да айрықша назар аударуға лайық. Оған коучтердің кәсіби қауымдастықтары, аккредиттелген ұйымдар іске асыратын коучинг бойынша оқыту бағдарламалары, супервизия және менторлық жүйелері, сондай-ақ біліктілік мәртебесі мен этикалық талаптардың сақталуын тексеруге

⁶⁴ <https://www.emccglobal.org/>

⁶⁵ <https://www.associationforcoaching.com/>

⁶⁶ <https://wabccoaches.com/>

мүмкіндік беретін мамандардың жария тізілімдері кіреді. Мұндай инфрақұрылым медициналық немесе лицензиялық реттеуді қолданбастан, кәсіби қызметтің тұрақты дамуын, көрсетілетін қызметтердің сапасын сақтауды және клиенттердің мүдделерін қорғауды қамтамасыз етеді.

5. Әрбір ЭҚЖЖ кәсіби қызмет түрі бойынша кәсіпорындардағы ҰКЖ-ға сәйкес сабақтар мен кәсіптердің негізгі топтарының сипаттамасы және оларға сәйкес білім алуға байланысты біліктіліктер

4-кесте. Кәсіпорындардағы ҰКЖ бойынша сабақтар мен кәсіптердің негізгі түрлері

СБШ деңгейі	ҰКЖ бойынша шифры	ҰКЖ бойынша сабақтар топтарының атауы	Тиісті деңгейдегі біліктілікке қол жеткізу жолдары	Лауазымдардың ықтимал атаулары
7-8	2634-1-003	Ғылыми қызметкер (психология саласында)	Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру және бейресми оқыту	Ғылыми қызметкер, аға ғылыми қызметкер, жетекші ғылыми қызметкер
6-7	2634-9-002	Психолог (жалпы бейін)	Бейін бойынша жоғары білім және бейресми оқыту. Бейіндік емес жоғары білім, қайта даярлау	Психолог, психолог-консультант
6-7	2634-1-004	психолог	Бейін бойынша жоғары білім және бейресми оқыту. Бейіндік емес жоғары білім, қайта даярлау	Психолог, психолог-консультант
6-7	2634-1-006	Психолог, балаларға арналған	Бейін бойынша жоғары білім және бейресми оқыту. Бейіндік емес жоғары білім, қайта даярлау	Балаларға арналған психолог, педагог-психолог

6-7	2634-2-002	адам ресурстарын басқару саласындағы психолог	Бейін бойынша жоғары білім және бейресми оқыту. Бейіндік емес жоғары білім, қайта даярлау	HR-психолог, персоналды басқару жөніндегі психолог
6	2634-2-003	Психологиялық кеңес беру мамандығы бойынша психолог	Бейін бойынша жоғары білім және бейресми оқыту. Бейіндік емес жоғары білім, қайта даярлау	Психолог-кеңесші, тұлғалық даму жөніндегі кеңесші
6-7	2634-2-004	еңбек психологы	Бейін бойынша жоғары білім және бейресми оқыту. Бейіндік емес жоғары білім, қайта даярлау	Еңбек қауіпсіздігі жөніндегі психолог
6-7	2634-2-005	Психолог, ұйымдық	Бейін бойынша жоғары білім және бейресми оқыту. Бейіндік емес жоғары білім, қайта даярлау	Ұйымдық психолог, корпоративтік психолог
6-7	2634-2-007	Психолог, басқару	Бейін бойынша жоғары білім және бейресми оқыту. Бейіндік емес жоғары білім, қайта даярлау	Психолог-менеджер, психологиялық қызметтің басшысы
6-7	2634-9-007	Психолог (медициналық емес психотерапия, жалпы бейін)	Бейін бойынша жоғары білім және бейресми оқыту. Бейіндік емес жоғары білім, қайта даярлау	Психотерапевт (медициналық емес), психолог-психотерапевт

6-8	2634-9-008	Психолог (медициналық емес психотерапия, модальділігі бойынша)	Бейін бойынша жоғары білім және бейресми оқыту. Бейіндік емес жоғары білім, қайта даярлау	Гештальт-терапевт (жеке, топтық, когнитивтік-мінез-құлықтық психотерапевт және т.б. (модальділігіне қарай), логотерапия бойынша психотерапевт
6-7	2634-9-001	Жас ерекшелік психологы, жас ерекшелік психологиясы саласындағы маман	Бейін бойынша жоғары білім және бейресми оқыту. Бейіндік емес жоғары білім, қайта даярлау	Жас ерекшелік психологы, геронтопсихолог
6-7	2634-9-004	әлеуметтік психолог	Бейін бойынша жоғары білім және бейресми оқыту. Бейіндік емес жоғары білім, қайта даярлау	Әлеуметтік психолог, психолог-тренер
6-7	2634-9-005	спорт психологы	Бейін бойынша жоғары білім және бейресми оқыту. Бейіндік емес жоғары білім, қайта даярлау	спорт психологы, спорт командасының психологы
5-7	2635-7-007	химиялық емес тәуелділік жөніндегі консультант	Техникалық және кәсіптік білім беру, бейресми оқыту	Тәуелділіктер жөніндегі консультант, психолог-аддиктолог

6-8	2634-2-010	Жеке практика психологы (модальділігі бойынша)	Бейін бойынша жоғары білім және бейресми оқыту. Бейіндік емес жоғары білім, қайта даярлау	Жеке практика психологы, Отбасылық қатынастар және басқа да тұлғалық қатынастар жөніндегі консультант Тұлғалық дағдарыс жөніндегі консультант Табиғи топтар динамикасы жөніндегі консультант Антивиталдық мінез-құлықтың алдын алу жөніндегі консультант
6	2379-9-001	бизнес-коуч	Жоғары білім Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру. Жұмыс тәжірибесіне қойылатын талаптар: кемінде 7 жыл (оның ішінде бизнес немесе корпоративтік сектор саласында кемінде 5 жыл). Коучинг саласындағы қосымша кәсіптік білім беру	Executive / Business Coach

6	2379-9-002	мансап жөніндегі коуч	Жоғары білім, жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру Жұмыс тәжірибесіне қойылатын талаптар: кемінде 7 жыл (оның ішінде бизнес немесе корпоративтік сектор саласында кемінде 5 жыл) Коучинг саласындағы қосымша кәсіптік білім беру.	Career Coach
6	2379-9-003	лайф-коуч	Жоғары білім, жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру Жұмыс тәжірибесіне қойылатын талаптар: кемінде 5 жыл Коучинг саласындағы қосымша кәсіптік білім беру.	Life Coach

6	2379-9-004	командалық коуч	Жоғары білім, жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру Жұмыс тәжірибесіне қойылатын талаптар: кемінде 7 жыл (оның ішінде жобаларды басқару/HR/талант тарды басқару/топтық үдерістерді фасилитациялау/мо дерациялау сияқты салаларда кемінде 5 жыл тиісті жұмыс тәжірибесі) Коучинг саласындағы қосымша кәсіптік білім беру.	Team Coach
7	2379-9-005	көшбасшылық жөніндегі коуч	Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру Жұмыс тәжірибесіне қойылатын талаптар: кемінде 10 жыл (оның ішінде басшылық лауазымдарда кемінде 5 жыл) Коучинг саласындағы қосымша кәсіптік білім беру.	Leadership Coach

6	2379-9-006	денсаулық және әл-ауқат жөніндегі коуч	Жоғары білім, жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру Жұмыс тәжірибесіне қойылатын талаптар: кемінде 5 жыл (оның ішінде әл-ауқат, тұрақты және салауатты өмір салты мәселелері, жалпы сауықтыру бағдарламалары бойынша кемінде 3 жыл тиісті жұмыс тәжірибесі (медициналық функцияларды орындамай)) Коучинг саласындағы қосымша кәсіптік білім беру.	Health & Wellness Coach
---	------------	--	---	-------------------------

6	2379-9-007	спорттық даярлықтағы коуч	Жоғары білім, жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру Жұмыс тәжірибесіне қойылатын талаптар: кемінде 5 жыл (оның ішінде жаттықтырушылық тәжірибесі және спорттық командаларды даярлау тәжірибесі саласында кемінде 3 жыл) Коучинг саласындағы қосымша кәсіптік білім беру.	Sport Coach
6	2379-9-008	кәсіпкерлерге арналған коуч	Жоғары білім, жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру Жұмыс тәжірибесіне қойылатын талаптар: кемінде 7 жыл (оның ішінде кәсіпкерлік тәжірибесі кемінде 5 жыл). Коучинг саласындағы қосымша кәсіптік білім беру.	Entrepreneur Coach
7	2379-9-009	білім берудегі коуч	Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру Жұмыс тәжірибесіне қойылатын талаптар: кемінде 10 жыл (оның ішінде білім беру саласындағы басшылық лауазымдарда кемінде 5 жыл). Коучинг саласындағы қосымша кәсіптік білім беру.	Coach in Education

6. Кәсіби стандарттар тізбесі

2026–2027 жылдары психология және психотерапия саласында (медициналық қызметтер көрсетпей) 6 кәсіби стандартты әзірлеу жоспарлануда.

1. Гештальт-терапия әдісімен психологиялық көмек көрсету
2. Логотерапия және экзистенциялық талдау әдісімен психологиялық көмек көрсету
3. Мамандану бағыттары бойынша психологиялық қызметтер көрсету
4. Коучинг қызметі (коуч)

7. Қорытындылар мен ұсыныстар

Қазақстандағы психологтардың кәсіби қоғамдастығының дамуы белсенді өсу және жаңғырту кезеңінде тұр. Психология бойынша ондаған білім беру бағдарламасының болуына қарамастан, мамандарды даярлау сапасы әркелкі болып қалуда – сарапшылар оқу бағдарламаларын жаңарту, практикалық даярлықты күшейту және жұмыс істеп жүрген психологтардың біліктілігін жүйелі түрде арттыру қажеттігін атап өтеді. Осы жағдайларда психология саласындағы білім берудің, сертификаттаудың және кәсіби қызметтің бірыңғай стандарттарын қамтамасыз ететін біліктіліктердің нақты құрылымына қажеттілік айқын бола түсуде. Психологиядағы СБШ осы міндеттерді шешуде кәсіптің дамуының жүйелі негізі ретінде әрекет етіп, шешуші рөл атқара алар еді.

Психологиядағы Салалық біліктілік шеңбері – формальдылық емес, кәсіпті нығайтудың өзекті құралы. Ол кадрлар даярлау ісін ретке келтіреді, мансаптық өсу бағдарларын белгілейді, психологиялық қызметтердің сапасы мен қауіпсіздігін арттырады және тиімді лицензиялаудың негіздерін қалайды. Үздік халықаралық тәжірибеге сүйене отырып және ұлттық шынайылықтарды ескере келе, Қазақстан кәсіпке деген сенімді арттыратын әрі халыққа көрсетілетін психологиялық көмектің жоғары стандарттарын қамтамасыз ететін психологтардың біліктілігінің заманауи жүйесін құра алады. Бұл саланы кәсібилендіру және қоғамның психикалық денсаулығын қорғау жолындағы маңызды қадам.

Жеке практика мамандарының одан әрі қызмет етуі үшін S бөлімінде **ҚЫЗМЕТТЕРДІҢ ӨЗГЕ ДЕ ТҮРЛЕРІН ҰСЫНУ - 96050** – Психология және психотерапия саласында қызметтер ұсыну (медициналық қызметтер көрсетусіз) – экономикалық қызметтің жеке түрін бөліп көрсету және осы қызмет түрі үшін жаңа ЭҚЖЖ әзірлеу ұсынылады

Сондай-ақ қолданыстағы ҰКЖ атауларына редакциялау енгізу ұсынылады:

2634-2-003 Психологиялық кеңес беру мамандығы бойынша психолог атауын 2634-2-003 Психолог-кеңесші атауымен ауыстыру.

2634-2-002 Адам ресурстарын басқару саласындағы психолог, 2634-2-005 Ұйымдық психолог, 2634-2-007 Психолог, басқару атауларын еңбек

нарығындағы қазіргі «Корпоративтік психолог» атауына сәйкестендіріп, ескірген атаулардың күшін жою.

Бұл ретте спорт психологтарын, әскери психологтарды, сот және сот орындаушылары психологтарын даярлау мәселесі өткір күйінде қалып отыр. Жоғары білім беру ұйымдарына білім беру бағдарламаларын кеңейтіп, жеке кәсіп ретінде не модульдер/кредиттер жиынтығы шеңберінде тиісті даярлау бағыттарын қосуды ұсыну қажет.

1-қосымша. СБШ біліктілік деңгейлерінің сипаттамасы

ҰҚЖ-дағы кәсіп	СБШ деңгейі	ҰБШ деңгейі	Кезеңдер	Еңбекті ұжымдық бөлу жүйесіндегі рөлі (оның ішінде жауапкершілік саласы)	Білім	Іскерліктер (дағдылар)	Жеке тұлғалық құзыреттер
1	2	3	4	5	6	7	8
1-бөлім. Іргелес және көлденең басқару процестері							
2634-2-010 Жеке практика психологы (модальділігі бойынша) 2634-9-008 Психолог (медициналық емес психотерапия, модальділігі бойынша)	8	8	бақылау және түзету кезеңі	Супервизия жүргізу	Супервизорлық үдерістің теориялық негіздері Супервизиядағы этика және құпиялылық қағидаттары. Кәсіби құзыреттерді бағалау әдіснамасы Терапевт дағдыларын бағалау өлшемшарттары (трансфертпен жұмыс, шекаралар, диагностика). Кері байланыс құралдары және оларды супервизиядан өтушінің тәжірибе деңгейіне бейімдеу. Кәсіби маманның Даму психологиясы.	Супервизорлық сессияларды өткізу дағдысы. Теорияға сүйене отырып, гипотезаларды тұжырымдау және жағдайларды талдау дағдысы. Қолдау мен сындарлы қарсы тұру арасындағы тепе-теңдікті сақтай білу. Супервизия алушыда рефлексияны дамыта білу Өзін-өзі талдауға ынталандыратын сұрақтарды пайдалану. Топтық динамиканы басқару дағдысы (топтық супервизия үшін)	Кәсіби әдеп пен жауапкершілік, эмпатия және коммуникативтік құзыреттілік, рефлексивтілік пен өзін-өзі реттеу, жүйелік және талдамалық ойлау, құпиялылық пен бейтараптық, белгісіздікке төзімділік, бастамашылдық пен проактивтілік
2-бөлім. Салалық процестер (салалық шекараларды айқындайды)							
2634-1-003 Ғылыми қызметкер (психология саласында)	8	8	Жобалау және мақсат қою кезеңі, ұйымдастыру және үйлестіру кезеңі, бақылау және түзету кезеңі, аяқтау және бағалау кезеңі	Инновациялық рөл	Ғылымға үлес қосатын бірегей ғылыми-зерттеу жобаларын әзірлеу және іске асыру әдіснамалары. Зерттеулердің таңдалған саласындағы озық халықаралық тәжірибе мен жаһандық трендтер. Зияткерлік меншікті қорғау қағидаттары мен рәсімдері, патент құқығы. Ғылымдағы әдіснамалық қатаңдық пен	Күрделі психологиялық тұжырымдамаларға тәуелсіз әдіснамалық талдау, синтез және бағалау жүргізу дағдылары. Докторанттар мен магистранттардың ғылыми-зерттеу жұмысына жетекшілік ету. Зерттеу нәтижелерін рецензияланатын ғылыми журналдарда, оның ішінде халықаралық журналдарда жариялау. Зерттеу	Кәсіби әдеп пен жауапкершілік, эмпатия және коммуникативтік құзыреттілік, рефлексивтілік пен өзін-өзі реттеу, жүйелік және талдамалық ойлау, құпиялылық пен бейтараптық, белгісіздікке төзімділік, бастамашылдық пен проактивтілік

					дәлелділікке қойылатын заманауи талаптар.	нәтижелерін халықаралық деңгейде таныстыру және ғылыми пікірталас жүргізу. Өтінімдер беру және ғылыми гранттарды басқару.	
2634-1-003 Ғылыми қызметкер (психология саласында)	7	7	ұйымдастыру және үйлестіру кезеңі, Тікелей орындау кезеңі (операциялық), бақылау және түзету кезеңі, аяқтау және бағалау кезеңі	басқарушылық рөл, орындаушылық рөл	Психологияның мамандандырылған саласындағы заманауи бағыттар, мектептер және пікірталастар. Зерттеу және статистикалық талдаудың тереңдетілген әдістері (дисперсиялық, регрессиялық, факторлық талдау). Ғылыми зерттеуді жоспарлау, ұйымдастыру және басқару қағидаттары. Психологиядағы әртүрлі тәсілдердің әдіснамалық мәселелері мен қолданылу шекаралары.	Ғылыми әдебиетті сыни талдау және синтездеу. Дербес ғылыми зерттеу бағдарламасы мен әдістемесін әзірлеу. Зерттеудің гипотезалар ұсынудан бастап нәтижелерді түсіндіруге дейінгі толық циклін жүргізу. Зерттеу нәтижелерін ғылыми іс-шараларда таныстыру және оларды ғылыми басылымдарда жариялау. Психологиялық пәндерді оқыту және студенттердің оқу зерттеулеріне жетекшілік ету.	Кәсіби әдеп пен жауапкершілік, эмпатия және коммуникативтік құзыреттілік, рефлексивтілік пен өзін-өзі реттеу, жүйелік және талдамалық ойлау, құпиялылық пен бейтараптық, белгісіздікке төзімділік, бастамашылдық пен проактивтілік
2634-9-002 Психолог (жалпы бейін)	7	7			Жалпы, әлеуметтік және жас ерекшелік психологиясындағы заманауи теориялар мен тұжырымдамаларды терең білу.	Кәсіби психологиялық қызметте заманауи әдістемелер мен технологияларды қолдану дағдысы.	Кәсіби әдеп пен жауапкершілік, эмпатия және коммуникативтік құзыреттілік, рефлексивтілік пен өзін-өзі реттеу, жүйелік және талдамалық ойлау, құпиялылық пен бейтараптық, белгісіздікке төзімділік, бастамашылдық пен проактивтілік
2634-1-006 Психолог, балаларға арналған	7	7					
2634-2-002 адам ресурстарын басқару саласындағы психолог	7	7			Психологиядағы ғылыми-зерттеу қызметін ұйымдастыру мен жоспарлаудың әдіснамалық негіздерін түсіну.	Арнайы бағдарламалық қамтамасыз етуді пайдалана отырып, эмпирикалық деректерді статистикалық өңдеу және талдау жүргізу дағдысы.	
2634-2-004 Еңбек психологы	7	7					
2634-2-005 Психолог, ұйымдық	7	7			Қызмет бейініне сәйкес келетін диагностикалық	Психологиялық қорытындылар, есептер және өзге	
2634-2-007	7	7					

Психолог, басқару					әдістер мен әдістемелер	де құжаттаманы жасау дағдысы.	
2634-9-007 Психолог (медициналық емес психотерапия, жалпы бейін)	7	7			жүйесін және оларды стандарттау қағидаларын білу.	Өз жұмысының нәтижелерін көпшілік алдында таныстыру және кәсіби пікірталас жүргізу дағдысы.	
2634-9-008 Психолог (медициналық емес психотерапия, модальділігі бойынша)	7	7			Еңбек заңнамасының, кәсіби және корпоративтік стандарттар мен нормалардың негіздерін білу.	Кәсіби қызметте өзін-өзі ұйымдастыру және жобаларды басқару дағдысы.	
2634-9-001 Жас ерекшелік психологы, жас ерекшелік психологиясы саласындағы маман	7	7			Психологиялық консультация берудің, тұлғаны/топты түзетудің және дамытудың теориясы мен әдістерін білу.	Белсенді тыңдау, эмпатия және сенімге негізделген қарым-қатынас орнату әдістерін қолдану дағдысы.	
2634-9-004 әлеуметтік психолог	7	7			Психологтың этикалық кодекстері мен кәсіби қызмет нормаларын білу.		
2634-9-005 спорт психологы	7	7	ұйымдастыру және				
2635-7-007 химиялық емес тәуелділік жөніндегі консультант	7	7	үйлестіру кезеңі, Тікелей орындау кезеңі	басқарушылық рөл, орындаушылық рөл			
2634-2-010 Жеке практика психологы (модальділігі бойынша)	7	7	(операциялық), бақылау және түзету кезеңі, аяқтау және бағалау кезеңі				
2379-9-005 Көшбасшылық жөніндегі коуч					Саналы көшбасшылық және эмоциялық интеллект қағида-татары. Жүйелік ойлау және ұйымдық даму негіздері. Көшбасшылық теориялары (адаптивтік, сервистік, құндылыққа негізделген). Көшбасшылық бірегейлігі және өзін-өзі ұғыну модельдері. Көшбасшылық	Көшбасшылық сананы және өзін-өзі рефлексиялауды дамыту Стратегиялық ойлау мен жүйелі қабылдауды дамыту Өзіндік рефлексия мен көшбасшылық бірегейлікті дамыту Эмоциялық тұрақтылық пен көшбасшылық кәсіби қатысуды нығайту Стратегиялық пайым мен мәнмәтінді талдауды дамыту	Өзін-өзі реттеудің, эмоциялық интеллектінің және эмпатияның жоғары деңгейі; бейтараптық пен кәсіби қатысуды сақтай білу; адалдық, клиентке құрметпен қарау, коммуникацияны ашықтығы; контексте, мәдениетке және клиенттің даралығына саналы көзқарас; үздіксіз оқуға және өзін-өзі рефлексиялауға дайындық.

					рөлдер мен ықпал ету аспектілері. Эмоциялық интеллект модельдері (Goleman, Boyatzis).	Көшбасшылық ықпал мен тұлғааралық әсер етуді қалыптастыру	
2379-9-009 Білім берудегі коуч	7	7			Білім берудегі стратегиялық жоспарлау негіздері. Білім беру саласындағы өзгерістерді басқару негіздері Педагогикалық рефлексия негіздері Білім беру процесін басқаруда шешімдер қабылдау негіздері Өзін-өзі дамыту және дербес білім беру белсенділігі негіздері	Ұйымның білім беру стратегиясын әзірлеуге және пайымдауға жәрдемдесу Білім беру ортасына инновациялар мен өзгерістерді енгізуге жәрдемдесу Білім беру көшбасшыларын басқарушылық шешімдер қабылдауда сүйемелдеу Педагогтер командаларына бірлескен білім беру шешімдерін әзірлеуде қолдау көрсету Білім алушыларға өздігінен білім алу дағдыларын қалыптастыруда қолдау көрсету	Эмпатия, төзімділік және көзқарастардың әртүрлілігіне ашықтық; қарым-қатынастың жоғары мәдениеті және білім алушылардың даралығын құрметтеу; ынтымақтастыққа, фасилитациялауға және басқалардың өсуін қолдауға қабілеттілік; эмоционалдық тұрақтылық және тұрақты өзгерістерге дайындық; жеке тұлғалық дамуға және өзін-өзі рефлексиялауға ұмтылу
2634-9-002 Психолог (жалпы бейін)	6	6	ұйымдастыру және үйлестіру кезеңі, Тікелей орындау кезеңі (операциялық), бақылау және түзету кезеңі	Орындаушылық рөл	жалпы, әлеуметтік, жас ерекшелік және клиникалық психологияның іргелі теорияларын, ұғымдары мен заңдылықтарын білу	Senior-маманның басшылығымен стандартты диагностикалық әдістемелерді қолдану және олардың нәтижелерін түсіндіре білу.	Кәсіби әдеп пен жауапкершілік, эмпатия және коммуникативтік құзыреттілік, рефлексивтілік пен өзін-өзі реттеу, жүйелік және талдамалық ойлау, құпиялылық пен бейтараптық, белгісіздікке төзімділік, бастамашылдық пен проактивтілік
2634-1-006 Психолог, балаларға арналған	6	6			психология тарихын және негізгі ғылыми мектептерді білу	Ғылыми зерттеулер үшін эмпирикалық деректерді жинауды және бастапқы өңдеуді жүргізе білу.	
2634-2-002 адам ресурстарын басқару саласындағы психолог	6	6			психодиагностика негіздерін, стандартталған әдістемелерді жіктеу мен тағайындауды білу	Стандартты жағдайларда базалық психологиялық	
2634-2-004 Еңбек психологы	6	6					
2634-2-005 Психолог, ұйымдық	6	6					
2634-2-007 Психолог,	6	6					

басқару					деректерді математикалық-статистикалық өңдеудің базалық әдістерін білу	көмек пен қолдау көрсете білу.	
2634-9-007 Психолог (медициналық емес психотерапия, жалпы бейін)	6	6			Психологтың кәсіби этикасының негізгі қағидаттары мен нормаларын білу.	Белгіленген алгоритм бойынша ақпараттық-ағартушылық іс-шараларды өткізе білу.	
2634-9-008 Психолог (медициналық емес психотерапия, модальділігі бойынша)	6	6			Психологиялық консультация берудің, түзетудің және дамытудың негіздерін білу.	Арнайы әдебиетпен жұмыс істеу және есептік құжаттаманы ресімдеу қабілеті.	
2634-9-001 Жас ерекшелік психологы, жас ерекшелік психологиясы саласындағы маман	6	6				Өз қызметін талдау және одан әрі білім алу салаларын айқындау қабілеті.	
2634-9-004 әлеуметтік психолог	6	6				Стандартталған психодиагностикалық тексеру жүргізу дағдысы.	
2634-9-005 спорт психологы	6	6				Белгіленген үлгі бойынша	
2635-7-007 химиялық емес тәуелділік жөніндегі консультант	6	6				хаттамалар жүргізу, психологиялық бейіндер мен қорытындылар жасау дағдысы.	
2634-2-010 Жеке практика психологы (модальділігі бойынша)	6	6				Коммуникацияның базалық техникаларын (белсенді тыңдау, эмпатия) қолдану дағдысы.	
2634-2-003 Психологиялық кеңес беру мамандығы бойынша психолог	6	6				Қарапайым түзету-дамыту жаттығулары мен техникаларын қолдану дағдысы. Күнделікті кәсіби қызметте құпиялылық пен этикалық нормаларды сақтау дағдысы.	
2379-9-001 Бизнес-коуч	6	6	Ұйымдастыру және үйлестіру кезеңі, Тікелей орындау кезеңі (операциялық), бақылау және түзету кезеңі	Орындаушылық рөл	Сенім мен қауіпсіздік сезімін қалыптастыру ерекшеліктері. Белсенді тыңдау, рефлексия, метафоралар және назарды шоғырландыру техникалары. Мақсат қою негіздері және	Коучингтік әріптестікті орнату және қолдау Тиімді әдістемелерді пайдалана отырып, коучингтік сессиялар өткізу Қызметкерлерге жұмыс мақсаттары мен кәсіби басымдықтарын	өзін-өзі реттеудің, эмоционалдық интеллектінің және эмпатияның жоғары деңгейі; бейтараптық пен кәсіби қатысуды сақтай білу; адалдық, клиентке құрметпен қарау, коммуникацияның ашықтығы; контекстке, мәдениетке және

				SMART, OKR әдістері мен мақсат қою және жоспарлаудың басқа да құралдары. Басымдықтар мен жұмыс жүктемесін басқару қағидаттары. Стратегиялық ойлау мен жүйелі қабылдау негіздері. Өзгерістерді басқару модельдері (ADKAR, Kotter және т.б.).	айқындауда қолдау көрсету Өзін-өзі реттеу және тұрақты жұмыс мінез-құлық дағдыларын дамытуға жәрдемдесу Стратегиялық шешімдерді талдауға және пайымдауға жәрдемдесу Клиентке өзгерістерге бейімделуге және орнықтылығын арттыруға қолдау көрсету	клиенттің даралығына саналы көзқарас; үздіксіз оқуға және өзін-өзі рефлексиялауға дайындық.
2379-9-002 Мансап жөніндегі коуч	6	6		Мансаптық кеңес беру және кәсіби диагностика негіздері. Мотивация, өзін-өзі айқындау және кәсіби өсу қағидаттары. Мансаптық дамудың және ауысулардың заманауи модельдері. Қазақстан еңбек нарығының және жұмыспен қамту үрдістерінің ерекшеліктері. Кәсіби қызметтегі бейімделу және күйзеліске төзімділік негіздері. Өтпелі кезеңдердің аспектілері.	Клиенттің кәсіби мақсаттары мен әлеуетін диагностикалау Мансаптық стратегияларды қалыптастыру және сүйемелдеу Кәсіби бейімделу және өзгерістер үдерісінде клиентке қолдау көрсету Кәсіби мақсаттар мен мансаптық бағыттарды айқындау Клиенттің мансаптық контексті мен кәсіби траекториясын талдау Клиенттің кәсіби позициялануын және мансаптық бейінін қалыптастыру	Эмпатия және сенім орната білу; эмоциялық тұрақтылықтың жоғары деңгейі; саналылық, әдептілік және клиенттің даралығын қабылдау; өзін үнемі дамытуға және білімін жаңартып отыруға дайын болу
2379-9-003 Лайф-коуч	6	6		Саналылық пен өзін-өзі рефлексиялау қағидаттары. Жеке орнықтылық модельдері және ресурстарға бағдарланған тәсіл.	Клиенттің жеке өміріне қатысты мәселелерді зерттеуіне жағдай жасау Жеке тұрақтылық пен эмоциялық тепе-теңдікті	шынайылық, эмпатия және ізгі ниеттілік; өзін-өзі жоғары деңгейде сезіну және эмоциялық тұрақтылық; бейтараптықты

				Өмірлік құндылықтарды айқындау тәсілдері (құндылықтық модельдер, мағыналық бағдарлар). Әдеттер мен мінез-құлық паттерндерін қалыптастыру негіздері. Өмірлік мақсаттарды қою және декомпозициялау қағидаттары. Тұрақты әдеттерді қалыптастыру және орнықтыру қағидаттары.	дамытуға жәрдемдесу Клиентке өзі үшін маңызды жеке мақсаттарды айқындауда қолдау көрсету Тұрақты жеке әдеттер мен өмірлік практикаларды қалыптастыруға жәрдемдесу Клиенттің саналы мақсаттары мен түсініктерін практикалық әрекеттерге айналдыруға жәрдемдесу Клиенттің күнделікті өмірінде тұрақты мінез-құлық үлгілерін қалыптастыруға қолдау көрсету	сақтап, клиенттің құндылықтарын құрметтей білу; шабыттандыру және ішкі уәжді қолдау қабілеті; жеке рефлексияға және үздіксіз дамуға дайын болу.
2379-9-004 Командалық коуч	6	6		Топтық ынтымақтастық пен қатысу қағидаттары. Командалардағы коммуникация ерекшеліктері. Жағдайды бірлесіп талдау модельдері. Топтық шешім қабылдау әдістері. Конструктивті коммуникация негіздері. Командаларда сенім қалыптастыру тетіктері. Жауапкершілікті бөлу қағидаттары.	Командалық өзара іс-қимыл үшін жағдайлар жасау Командалық рефлексияға және дамудың ортақ бағытын айқындауға жәрдемдесу Командада ашық коммуникацияны дамыту Сенім мен ортақ жауапкершілікті нығайту Келісілген іс-қимылдарды жоспарлауда командаға қолдау көрсету Үйлесімді командалық мінез-құлықты дамытуға жәрдемдесу	жүйелі ойлау және байқағыштық; командамен сенімге негізделген қарым-қатынас орната білу және бейтараптықты сақтау; эмоционалдық тұрақтылық және жұмыс үдерісіндегі өзгерістерге икемділік; бақылауға емес, дамуға және әріптестікке бағдарлану; үздіксіз өзін-өзі дамытуға және тәжірибені пайымдауға дайын болу.
2379-9-006 Денсаулық және әл-ауқат жөніндегі коуч	6	6		Өмір теңгерімі мен ресурстық жай-күй негіздері. Әл-ауқат жай-күйіне әсер ететін	Тұрақты әрі қолдауға ықпал ететін әдеттердің қалыптасуына жәрдемдесу	эмпатия және сенім қалыптастыра білу; эмоциялық тұрақтылықтың

				факторлар. Мінез-құлықтың жаңа үлгілерін бекіту тетіктері. Мақсаттар мен мүмкіндіктерді салыстыру қағидаттары. Бейімделгіш мінез-құлық негіздері. Таңдалған жолдың тұрақтылығын қолдайтын факторлар.	Денсаулық пен әлауқат саласында мақсаттар қалыптастыруға жәрдемдесу Клиенттің тұрақты мінез-құлық үлгілерін қалыптастыруына қолдау көрсету Клиенттің өмір салтындағы өзгерістерге бейімделуіне қолдау көрсету Өзгерістер жағдайында ішкі орнықтылық пен сенімділікті нығайтуға жәрдемдесу	жоғары деңгейі; саналылық, әдептілік және клиенттің даралығын қабылдау; адамның дамуына және салауатты өмір салтына қызығушылық; өзін-өзі үздіксіз дамытуға және білімін жаңартуға дайындық.
2379-9-007 Спорттық даярлықтағы коуч	6	6		Спорттық қызметтегі зейін мен шоғырлану тетіктерінің негіздері. Зейінді шоғырлану мен нәтижелілікке әсер ететін факторлар. Спорттағы психикалық реттеу негіздері (терапиялық емес әдістер). Спорттық орнықтылық пен төзімділік негіздері. Спорттық ортада мақсаттарды қалыптастыру қағидаттары. Спорттағы ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді жоспарлау ерекшеліктері.	Зейін шоғырлануы мен спорттық назарды дамытуға жәрдемдесу Жарыстар алдында спортшыға ішкі жай-күйлерін басқаруда қолдау көрсету Жеке спорттық мақсаттарды қалыптастыруға жәрдемдесу Стратегиялық спорттық ойлауды дамытуға көмек көрсету Спортшының жеке мақсаттарын жаттығу және жарыс үдерісімен үйлестіруді қолдау Жаттығулар мен жарыстарда спортшының тұрақты әрекет ету үлгілерін қалыптастыруға жәрдемдесу	Эмпатия және сенім орната білу; эмоциялық тұрақтылықтың жоғары деңгейі; стресске төзімділіктің жоғары деңгейі; саналылық, әдептілік және клиенттің даралығын қабылдау; салауатты өмір салты мен спортқа қызығушылық; өзін-өзі үздіксіз дамытуға және білімін жаңартуға дайындық.
2379-9-008 Кәсіпкерлерге арналған коуч	6	6		Бизнес контекстін талдау негіздері. Қоршаған ортаның негізгі	Кәсіпкерге бизнес контекстін талдауда қолдау көрсету Кәсіпкерлік	Қысым көрсетпей, нәтижеге бағдарлану; жүйелі және стратегиялық

					факторларын анықтау қағидаттары. Кәсіпкерлікте шешім қабылдау негіздері. Балама сценарийлерді талдау әдістері. Өзара іс-қимыл сапасына әсер ететін факторлар. Сендіре коммуникация жасау қағидаттары.	шешімдерді саналы түрде қабылдауды дамыту Стратегиялық пайымдауды қалыптастыруды қолдау Кәсіпкерге тәуекелдер мен мүмкіндіктерді талдауға жәрдемдесу Кәсіпкердің серіктестерімен және командасымен коммуникациясын дамыту Кәсіпкерлік ықпалды дамытуға жәрдемдесу	ойлау; жоғары эмоционалдық тұрақтылық пен бейімділік; кәсіпкерлермен серіктестік қатынастар орната білу; үздіксіз оқуға және тұлғалық өсуге дайын болу.
2635-7-007 химиялық емес тәуелділік жөніндегі консультант	5	5	Тікелей орындау кезеңі (операциялық)	Орындаушылық рөл	Мінез-құлықтық аддикцияларды диагностикалау критерийлері Тәуелділіктің даму модельдері Қарсылық психологиясы Когнитивтік-мінез-құлықтық терапия әдістері Жүйелік отбасылық терапия негіздері	Психологиялық диагностика және аддиктивті мінез-құлықты бағалау дағдысы Терапиялық альянс құру және мотивациялық кеңес беру дағдысы Мінез-құлықты өзгерту бағдарламасын жоспарлау және іске асыру дағдысы Отбасылық жүйемен жұмыс істеу және әлеуметтік оңалту дағдысы	Кәсіби әдеп пен жауапкершілік, эмпатия және коммуникативтік құзыреттілік, рефлексивтілік пен өзін-өзі реттеу, жүйелік және талдамалық ойлау, құпиялылық пен бейтараптық, белгісіздікке төзімділік, бастамашылдық пен проактивтілік
3-бөлім. Дайындық салааралық үдерістері							
-							
4-бөлім. Өндірістен кейінгі салааралық үдерістер (өткізу)							
-							

2-қосымша. Кәсіби топтардағы кәсіптер көрсетілген кәсіби біліктіліктердің функционалдық картасы

СБШ деңгейі	ҰКЖ бойынша кәсіби топтар	
	2634-1	2634-2

8	2634-1-003 Ғылыми қызметкер (психология саласында)							2634-2-010 Жеке практика психологы (модальділігі бойынша) супервизор
7	2634-1-003 Ғылыми қызметкер (психология саласында)	2634-1-004 Психолог	2634-1-006 Балаларға арналған психолог	2634-2-002 Адам ресурстарын басқару саласындағы психолог	2634-2-004 Еңбек психологы	2634-2-005 Ұйымдық психолог	2634-2-007 Басқару психологы	2634-2-010 Жеке практика психологы (модальділігі бойынша)
6		2634-1-004 Психолог	2634-1-006 Балаларға арналған психолог	адам ресурстарын басқару саласындағы психолог	2634-2-004 Еңбек психологы, 2634-2-003 Психологиялық кеңес беру мамандығы бойынша психолог	2634-2-005 Ұйымдық психолог	2634-2-007 Басқару психологы	2634-2-010 Жеке практика психологы (модальділігі бойынша)

Жалғасы

СБШ деңгейі	ҰҚЖ бойынша кәсіби топтар							
	2634-9						2635-7	
8			2634-9-008 Психолог (медициналық емес психотерапия, модальділігі бойынша) супервизор					
7	2634-9-002 Психолог (жалпы бейін)	2634-9-007 Психолог (медициналық емес психотерапия, жалпы бейін)	2634-9-008 Психолог (медициналық емес психотерапия, модальділігі бойынша)	2634-9-001 Жас ерекшелік психологы, жас ерекшелік психологиясы саласындағы маман	2634-9-004 Әлеуметтік психолог	2634-9-005 Спорт психологы	2635-7-007 Химиялық емес тәуелділік жөніндегі консультант	
6	2634-9-002 Психолог (жалпы бейін)	2634-9-007 Психолог (медициналық емес психотерапия, жалпы бейін)	2634-9-008 Психолог (медициналық емес психотерапия, модальділігі бойынша)	2634-9-001 Жас ерекшелік психологы, жас ерекшелік психологиясы саласындағы маман	2634-9-004 Әлеуметтік психолог	2634-9-005 Спорт психологы	2635-7-007 Химиялық емес тәуелділік жөніндегі консультант	
5							2635-7-007 Химиялық емес тәуелділік жөніндегі консультант	

Жалғасы

СБШ	ҰҚЖ бойынша кәсіби топтар
-----	---------------------------

деңгейі	2379-9						
8							
7	көшбасшылық жөніндегі коуч		кәсіпкерлерге арналған коуч				
6	бизнес-коуч	мансап жөніндегі коуч	командалық коуч	кәсіпкерлерге арналған коуч	лайф-коуч	денсаулық және әлеуметтік жағдайлар жөніндегі коуч	спорттық даярлықтағы коуч